

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jaana Ruotsalainen

Pedagogisen satutunnin konseptin arviointi Inarin kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyössä

Opinnäytetyö

Kevät 2024

Tradenomi (AMK) Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK) Kirjasto- ja tietopalveluala

Tekijä: Jaana Ruotsalainen

Työn nimi alaotsikoineen: Pedagogisen satutunnin arviointi Inarin kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyössä

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2024

Sivumäärä: 52

Opinnäytetyö oli osa Inarin Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hanketta ja sen tarkoituksena oli tarkastella ja arvioida pedagogisen satutunnin konseptia. Arviointitieto pedagogisen satutunnin konseptista oli tärkeää, jotta Inarin kunnan kirjastossa osataan suunnata varhaiskasvatuksen kanssa tehtävää lukutaitoyhteistyötä mahdollisimman tehokkaaksi. Inarin kunnan lukutaitotyötä ja lukutaitoyhteistyötä on edistetty kolmessa hankkeessa, joista viimeisin on Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hanke. Näiden aikana kehitettiin lukijuuskasvatussuunnitelma, jonka osana ovat varhaiskasvatusryhmille suunnatut pedagogiset satutunnit. Suunnitelma jäi ohjaamaan kirjaston lukutaitotyötä ja lukutaitoyhteistyötä.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmät olivat laadullisia. Aineistoa kerättiin haastattelun ja kyselyn avulla kesällä 2023. Kyseessä on poikkeuksellinen laadullinen tutkimus, sillä arviointitietoa kerättiin verkossa toteutetulla, pelkästään avoimia kysymyksiä sisältävällä kyselyllä. Kyselyn avointen vastausten avulla haluttiin saada tietoa pedagogisen satutunnin konseptin toimivuudesta. Kyselytutkimukseen osallistui neljä kirjastontyöntekijää ja viisi varhaiskasvatuksen työntekijää. Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, jossa haastateltiin Inarin hanketyöntekijää.

Kyselytulokset ja teemahaastattelu osoittivat, että monilukutaito on tärkeä tulevaisuuden taito ja että pedagogisten satutuntien toiminnallinen ja osallistava kokonaisuus on merkittävä tuki lapsen kerrontataidoille ja kerronnan ymmärtämiselle. Kertomuksen perusrakenteen oppiminen pedagogisessa satutunnissa ja siinä esitetyt johdattelevat kysymykset auttavat lapsia pohtimaan, kertomaan ja kysymään itse. Sekä kirjastontyöntekijät että varhaiskasvatuksen työntekijät olivat tyytyväisiä konseptiin ja pedagogiset satutunnit koettiin toimivaksi konseptiksi lasten lukutaidon edistämässä.

¹ Asiasanat: lukutaitoyhteistyö, lukutaitotyö, pedagoginen satutunti, varhaiskasvatus, lastenkirjastotyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Business Administration, Library and Information Services

Author/s: Jaana Ruotsalainen

Title of thesis: The Evaluation of the Pedagogical Storytime Concept in Inari's Municipal Library and Early Childhood Education's Literacy Work and Literacy Collaboration

Supervisor(s): Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2024

Number of pages: 52

The aim of the thesis was to evaluate the pedagogical storytime concept. The Inari Model of Literacy Collaboration project is the third one in promoting Inari's literacy work and literacy collaboration in Inari. During the three projects, a literacy education plan was developed, which includes the pedagogical storytime for early childhood education groups. The plan remained to guide the library's literacy work and literacy collaboration. Assessment information on the concept was important for continuing development purposes in the collaboration between the Inari Municipal Library and early childhood education.

The material was collected by an interview and survey in the summer of 2023. This was an exceptional qualitative study, as the evaluation data was collected through an online survey with open-ended questions only. The open answers of the survey were to provide information on the functionality of the pedagogical storytime concept. Four library workers and five early childhood education workers participated in the survey. The interview was conducted as a theme interview of an Inari project.

The study results showed that multiliteracy is an important skill for the future and the functional and participatory part of the pedagogical storytime provides significant support for the child's narration skills and understanding of narration. Learning the basic structure of the narrative in a pedagogical story time with leading questions help children think, tell and ask themselves. Both library workers and early childhood education workers were satisfied with the concept, and pedagogical storytime was seen as a working concept in promoting children's literacy.

¹ Keywords: literacy collaboration, literacy work, pedagogical storytime, early childhood education, children's library work

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	6
Käytetyt termit ja lyhenteet.....	7
1 JOHDANTO	8
2 VARHAISKASVATUS.....	11
2.1 Mitä on varhaiskasvatus?.....	11
2.2 Lapsen laaja-alainen osaaminen.....	11
2.3 Pedagoginen kasvun, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	12
3 LUKUTAITO	14
3.1 Monilukutaidon määritelmä	14
3.2 Monilukutaidon kehittyminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa	15
3.3 Lukutaidon tukeminen ja edistäminen kirjastossa	16
4 KIRJASTON JA VARHAISKASVATUKSEN YHTEISTYÖ	19
4.1 Suunnitelmallinen yhteistyö	19
4.2 Satu ja satutunti.....	20
5 LUKUTAITOYHTEISTYÖ INARISSA.....	23
5.1 Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hanke	25
5.2 Pedagoginen satutunti.....	26
6 TUTKIMUSASETELMA	30
6.1 Tutkimusongelma- ja kysymykset.....	30
6.2 Tutkimusmenetelmät.....	30
6.3 Kysymykset pedagogisen satutunnin konseptista varhaiskasvatuksen työntekijöille	32

6.4	Kysymykset pedagogisen satutunnin konseptista kirjaston työntekijöille	33
6.5	Kysymykset Reija Portille	34
7	VASTAUKSET.....	35
7.1	Vastaukset varhaiskasvatuksen työntekijöiltä	35
7.2	Vastaukset kirjaston työntekijöiltä.....	37
7.3	Vastaukset Reija Portilta	41
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	45
	LÄHTEET	49

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuva 1. Sadun ennakointi pedagogisella satutunnilla.....	27
Kuva 2. Sadun tapahtumaympäristön luominen.	28
Kuva 3. Ohjaaja tekee lapsesta patsaan, joka kuvaa tapahtumien lähtöpistettä.....	29

Käytetyt termit ja lyhenteet

Vasu	Varhaiskasvatussuunnitelma.
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions. Kansainvälinen kirjastoalan järjestö.
OPH	Opetushallitus.
Erte Seinäjoki	Lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä.

1 JOHDANTO

Lukutaito on kaiken oppimisen perusta. Hyvä lukutaito vaatii lukijalta kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa eli taitoa eritellä, tulkita, arvioida ja hyödyntää monimuotoisia tekstejä. Sarma-
vuoren (2011, s. 13) mukaan yhteiskunnassa lukeminen on välttämättömyys. Lukutaito vaikuttaa merkittävästi yksilön oppimiseen, työllistymiseen ja osallistumiseen yhteiskunnassa. Suomessa lukutaito on hyvällä tasolla, mutta osaaminen vaihtelee eri ikäryhmissä. Etenkin nuorten lukutaito on puhututtanut ja huolestuttanut viime vuosina vuoden 2018 PISA-tutkimuksen myötä. Tutkimuksessa selvisi, että heikkojen lukijoiden määrä lisääntyi yli viidellä prosenttiyksiköllä verrattuna vuoteen 2009 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 22–23).

Monipuolinen luku- ja tekstiympäristö opettaa lasta arvostamaan lukutaitoa ja kehittää lapsen monilukutaitoa (Opetushallitus, i.a.-d). Yleisiä kirjastoja koskevan kirjastolain (1492/2016) tavoitteena on edistää kaikkien yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin sekä tiedon saatavuutta ja käyttöä. Kirjaston tulee muun muassa ylläpitää monipuolista kokoelmaa, edistää lukemista ja kirjallisuutta ja tarjota tukea ja ohjausta tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon. Varhaiskasvatuksellakin on merkittävä rooli lukutaidon kehittämisessä. Varhaiskasvatuksen toiminta perustuu mm. varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus, 2022). Lerkkasen (2020, s. 183) mukaan luku- ja kirjoitustaidon kielellinen perusta luodaan varhaislapsuuden vuorovaikutustilanteissa. Varhaiskasvatuksen aikana lapset altistuvat kielelle, kirjallisuudelle ja tarinoille, mikä auttaa heitä kehittämään kielellisiä taitojaan sekä kiinnostusta lukemiseen. Näin lukutaidolle luodaan vahva pohja jo varhaiskasvatuksessa.

On siis tärkeää, että lukutaitotyötä kehitetään, edistetään ja tuetaan yhdessä eri toimijoiden kanssa. Lukutaitoyhteistyö tehostaa lukutaitotyötä. Yhteistyö edistää lasten lukutaitoa, kirjallisuuden ymmärtämistä sekä luo vahvan perustan elinikäiselle oppimiselle (Seinäjoen kaupunginkirjasto, 2022). Kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyömuotoja ovat esimerkiksi kirjaston satutunnit. Satutunneista käytetään tottumuksen mukaan useita eri termejä,

kuten satutuokio, satuhetki tai tarinatuokio. Selkeyden vuoksi, käytän tässä opinnäytetyössä termiä satutunti.

Opinnäytetyön aiheena on pedagogisen satutunnin konseptin arviointi. Pedagogiset satutunnit opettavat kertomuksen perusrakennetta ja kehittävät lasten taitoja jäsentää kerrontaa. Portin (2023) mukaan pedagogiset satutunnit ovat merkittävä osa Inarin kirjaston lukutaitotyötä ja lukutaitoyhteistyötä. Opinnäytetyössä on kaksi teoreettista näkökulmaa, varhaiskasvatuksen valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja tarkemmin lapsen laaja-alaisen osaamisen tavoitteet sekä kirjaston näkökulma laaja-alaisen osaamisen ja etenkin moninaisen lukutaidon tukemisessa.

Aihe on ajankohtainen, sillä lasten ja nuorten lukutaidon heikkenemisestä ollaan edelleen huolissaan ja siksi lasten monilukutaiton edistämiseksi tehdään aktiivisesti töitä. Esimerkiksi kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä kehitetään valtakunnallisesti ja paikallisesti kuten Inarissa. Valtakunnallisesta kehitystyöstä merkittävä esimerkki on Seinäjoen kaupunginkirjastolle myönnetty, opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama, valtakunnallinen erityistehtävä lasten ja nuorten lukutaidon ja lukemisen edistämiseksi (Seinäjoen kaupunginkirjasto, 2023).

Hankkeet ovat yleisiä lukutaidon ja lukemisen edistämisen ja kehittämisen työmuotoja. Opetushallituksessa laadittiin vuonna 2021 Kansallinen lukutaitostrategia 2030, jossa tuodaan esiin lasten ja nuorten lukutaidon edistämiseksi tehtävää työtä. Kansallisen lukutaitostrategian 2030 tavoitteena on laajentaa lukutaitotyön näkökulmaa lasten ja nuorten lukutaidosta kaikenikäisten lukutaidon kehittämiseen (Opetushallitus, 2021). Myös kirjastot kehittävät palveluitaan ja toimintamuotoja lukemisen ja lukutaitojen vahvistamiseksi hankkeiden avulla, joita mm. aluehallintovirastot rahoittavat (Aluehallintavirasto (AVI), 2022). Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella Inarissa kolmen hankkeen, Lukeminen harrastukseksi, Lukukuntoa! ja Lukutaitoyhteistyön Inarin malli, aikana kehittyneitä lukijuuskasvatussuunnitelmaa, varhaiskasvatuksen osuutta suunnitelmassa ja tutkia sekä arvioida sen pohjalta pedagogisen satutunnin konseptia. Inarissa pedagogiset satutunnit toimivat

monipuolisen lukutaidon kehittymisen pohjana (Inarin kirjasto, 2024). Arviointitieto on tarpeellista, jotta Inarin kunnankirjastossa osataan suunnata ja hioa varhaiskasvatuksen kanssa tehtävää lukutaitoyhteistyötä mahdollisimman tehokkaaksi ja toimivaksi. Arviointitietoa voidaan hyödyntää myös tulevan kehittämistyön pohjana sekä Inarissa että muualla.

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Mitä on varhaiskasvatus?

Varhaiskasvatus on osa Suomen koulutusjärjestelmää, johon lapsella on oikeus vauvaiästä 6-vuotiaaseen eli peruskoulun aloittamiseen asti. Varhaiskasvatuksen muodostaa hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus, jossa oleellista on toiminnallisuus, suunnitelmallisuus sekä taviotteellisuus, joilla edistetään lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat varhaiskasvatuslaki sekä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan varhaiskasvatusta järjestävät päiväkodit, perhepäivähoito tai muu avoin varhaiskasvatus-toiminta, kuten kerho- tai leikkitoiminta (Opetushallitus, i.a). Vuonna 2022 Opetushallitus määräsi uusista valtakunnallisen vasun perusteista, jonka mukaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat eli vasut laaditaan. Valtakunnallisen vasun perusteissa (2022, s. 19) varhaiskasvatus määritellään tärkeäksi osaksi lapsen kasvun ja oppimisen alkua.

2.2 Lapsen laaja-alainen osaaminen

Niemitalo-Haapola, ym. (2020, s. 10) mukaan nykypäivänä, teknologian kehittymisen ja kommunikointimuotojen muuttuessa, varhaiskasvatuskentässä puhutaan lasten laaja-alaisesta osaamisesta, jonka pohja luodaan varhaiskasvatuksessa. Tähän liittyvät ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko ja kansalaisena toimiminen, jotka edellyttävät laaja-alaista osaamista. Lasten laaja-alainen osaamista tarkastellaan vasun perusteissa kuudessa eri osa-alueessa, joita varhaiskasvatuksen tulee tukea. Näitä ovat ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, digitaalinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. Nämä osaamisen osa-alueet luovat tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostaman kokonaisuuden (Opetushallitus, 2022).

Kola-Torvisen (2019, s. 14) mukaan laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa miten varhaiskasvatuksessa työskennellään päivittäin, miten eri oppimisympäristöjä hyödynnetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Yleisten kirjastojen neuvoston (2021) mukaan kirjasto ottaa koppia ympäristössä esiintyviin ilmiöihin ja muutoksiin kehittämällä toimintaa ja henkilökuntaa. Kirjastot pyrkivät vastaamaan asiakkaiden muuttuviin tarpeisiin, tietotekniikan jatkuvaan kehitykseen sekä oppimistapojen ja opetusmenetelmien muutoksiin. Aineistovalikoimat ja palvelut ovat monipuolistuneet ja kirjastot turvaavat kansalaisten sivistyksellisten perusoikeuksien toteutumisen tarjoamalla mahdollisuudet päästä tiedon ja kulttuurin lähteille. Kirjaston tarjoamat palvelut liittyvät paitsi perustuslakiin myös pitkään perinteeseen toimia yhteistyössä kotien, varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa (Mediametka, i.a.).

2.3 Pedagoginen kasvun, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatuksessa painottuu erityisesti pedagogiikka ja laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista (Opetushallitus, 2022). Pedagoginen toiminta perustuu kasvatustieteelliseen tietoon, jota toteuttavat ammattihenkilöstö suunnitelmallisesti sekä tavoitteellisesti lasten oppimisen ja hyvinvoinnin hyväksi. Karila ja Lipponen (2013, s.7) ovat tarkastelleet varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa lähemmin ja sanovat kulttuuristen muutosten vaikuttavan sen käsitykseen sekä kehitykseen. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan ymmärrys ja merkitys on kasvanut huomattavasti suomalaisessa kasvatuskentässä (Kangas ym., 2022). Varhaiskasvatuksen pedagogiikka rakentuu kasvun, opetuksen ja hoidon ympärille, mikä näkyy monella tapaa lasten arjessa. Karilan (2019, s. 10) mukaan se ilmenee esimerkiksi lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa ja monissa arkisissa toiminnoissa, kuten ruokailussa, pukeutumisessa ja leikeissä.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä voidaan toteuttaa ja tukea monipuolista ja pedagogista toimintaa, mikä vahvistaa lasten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja

sukupuolten tasa-arvoa (Opetushallitus, 2022). Opetushallitus (2022, s.34) määrittelee varhaiskasvatuksen oppimisympäristön fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena ulottuvuutena. Tällöin oppimisympäristö nähdään tilana, paikkana, yhteisönä, käytäntönä, välineenä ja tarvikkeena, joiden avulla tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä. Näitä ovat esimerkiksi päiväkotit, luonto, pihat, leikkipuistot, kirjastot ja museot.

Hietasen (2019, s. 26) mukaan myös kirjastotyössä tarvitaan pedagogista osaamista. Kirjaston rooli oppimisen ja opetuksen tukemisessa onkin merkittävä. Kirjastosta saa mm. tukea kirjastonkäytön, mediataitojen ja tiedonhakutaitojen opetukseen. Varhaiskasvatukselle kirjasto tarjoaa kirjastokortin yhteiskäyttöön varhaiskasvatusryhmille, lasten ikäkaudelle sopivaa kirjallisuutta, aineistopaketteja, ohjattuja kirjastovierailuita sekä satutunteja. Kummala-Mustosen, (2023, s. 4) mukaan satutuntien lisäksi aivan pienimmätkin lapset pääsevät osallistumaan mm. kirjaston vauvalorutuokioihin. Kirjaston hakeutuvissa palveluissa kirjastoautot tavoittavat varhaiskasvatusyksiköt pysähtymällä päiväkotien pihaan tai sen lähetyville. Kirjastoautot kuljettavat esimerkiksi varhaiskasvatuksen toivomia ja tilaamia teemanmukaisia aineistopaketteja päiväkoteihin.

3 LUKUTAITO

Lukutaito on oppimisen edellytys ja keskeinen kansalaistaito. Lerkkasen (2020, s. 184) mukaan lukutaidolle on useita määritelmiä ja ne liitetään lukutaidon oppimiseen vaiheeseen, opetussuunnitelmaan ja kansainvälisiin lukutaidon arviointeihin. Lukutaidon käsitteen laajentuessa myös tekstin määritelmä on muuttunut. Mertala (2021, s. 4) huomauttaa, että lapset kohtaavat yhä enemmän erilaisia tekstimuotoja ja monilukutaidosta on tullut uusi käsite niin varhaiskasvatuksessa kuin suomalaisessa kasvatuskentässä.

3.1 Monilukutaidon määritelmä

Monilukutaito on yksi valtakunnallisen vasun perusteiden laaja-alaisen osaaminen osa-alue, jossa monilukutaito tulkitaan erilaisten lukutaitojen kokonaisuutena. Siihen sisältyvät esimerkiksi kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito sekä peruslukutaito. Lerkkanen (2020, s. 184) painottaa, että kun puhutaan monilukutaidosta, sillä tarkoitetaan laajaa tekstikäsitystä ja erilaisilla teksteillä puolestaan tarkoitetaan kirjoitettua, puhuttua, audiovisuaaleja ja digitaalisia tekstejä. Vasun perusteet (Opetushallitus, 2022) määrittävät monilukutaidon myös erilaisten viestien tulkinnan sekä tuottamisen taitona. Monilukutaito nähdään tarpeellisena perustaitona lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito on valmiutta toimia tekstien kanssa eri tilanteissa ja hyödyntää eri tilanteisiin sopivia lukemisen tapoja. Lähikohtaisesti monilukutaito tarkoittaa ylipäätään maailman tulkitsemista ja pärjäämistä erilaisissa tekstimaailmoissa (Mediametka, 2021). Esimerkiksi pedagogisen satutunnin tavoitteena olevan sadun kaavan ymmärtäminen liittyy osaltaan erilaisilla tekstimaailmoissa pärjäämiseen.

3.2 Monilukutaidon kehittyminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa

Heikkilä-Haltonen (2016 s. 164) toteaa, että lukutaito syntyy jo siinä vaiheessa, kun lapsi alkaa ymmärtämään puhetta. Ensimmäisen kuuden ikävuoden aikana lapsessa kehittyvät oman äidinkielenensä sanasto, perusrakenne, puhemotoriikka ja vuorovaikutustaidot. Lapsen kielellinen kehitys pohjustaa kehittyvää lukutaitoa. Mäkisen ym. (2020, s. 111) mukaan noin neljävuotiaan lapsen kielelliset taidot ovat kehittyneet niin paljon, että lapsen on mahdollista kertoa omien henkilökohtaisten kertomusten lisäksi kuvakirjoista ja -sarjoista. Lukeminen ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys. Samoin kuten puheen kehittyminen myös lukutaidon kehittyminen on prosessi. Lerkkasen (2020, s. 185) mukaan lukutaito edellyttää kirjainten tunnistamista ja kirjain-äännevastaavuuksien oivaltamista. Kirjaimet nimittäin ovat äänteiden merkkejä. Varhaiskasvatuksessa lukutaitoa tuetaan ja edistetään vähitellen kirjainten nimeämisellä ja sanojen ja lauseiden tunnistamisella (Mannerheiminlastensuojeluliitto, 2022).

Monilukutaidon tukeminen edellyttää rikasta tekstiympäristöä (OPH, 2022). Kola-Torvisen (2019, s.14) mukaan varhaiskasvatuksessa monilukutaidon tukeminen tarkoittaa hyvin yksinkertaisia asioita, kuten kirjan lukemista, kuvien katselua ja sekä fyysisen että digitaalisen ympäristön tutkimista. Tätä varhaiskasvatusryhmät voivat tehdä esimerkiksi kirjastossa. Aerila ja Kauppinen (2019, s. 14) puhuvat lukuharrastuksen puolesta ja sivat lukutaidon ja lukuharrastuksen toisiinsa. Lastenkirjallisuus edistää lapsen kielellistä tietoisuutta eli lapsi alkaa tietoisesti pohtimaan ja käyttämään kieltään. Loruttelu, äänen lukeminen sekä kielen rikkaan ja moninaisen maailman avaaminen lapselle antaa hyvän pohjan lukuharrastukselle (Lukuliike, i.a.). Aerilan ja Kauppisen (2019, s. 30) mukaan luetun ja koetun jakaminen opettaa lasta kielellistämään havaintojaan ja perustelemaan sanottavansa. Tällöin on tärkeää myös keskustella yhdessä kirjoista. Esimerkiksi satutunnit kirjastossa ovat hyviä hetkiä jakaa lasten lukukokemuksia. Kirjasto voidaan ottaa myös varhaiskasvatukseen mukaan esimerkiksi leikeissä. Aerilan ja Kauppisen (2021, s. 31) mukaan kirjat ja kirjallisuus toimivat varhaiskasvatuksessa pedagogisena keinona rakentaa erilaisia leikkiympäristöjä, kuten kirjastoa.

3.3 Lukutaidon tukeminen ja edistäminen kirjastossa

Monipuolisen lukutaidon edistäminen ja lukemisharrastuksen tukeminen ovat kirjaston ydintehtäviä, ja lukutaidon turvaamisen kannalta kirjastojen merkitys on korvaamaton (Hietanen, 2019 & Kirjastoseura, i.a.). Kirjastoammattilaiset ovat lukemisen asiantuntijoita, jotka tarjoavat jokaiselle ohjausta ja tietoa lukemista koskevissa kysymyksissä sekä välittävät tietoa lukutaitoon liittyvistä hankkeista, tapahtumista ja toiminnasta (Lukuliike, i.a -b). Erityisesti lastenkirjaston työntekijöillä on olennainen rooli lukutaidon kehittämisessä sekä tiedon välittämisessä lukutaidon ja lukemisen merkityksestä (IFLA, 2018)

IFLA (2018) määrittelee lastenkirjaston tehtäviksi toimia tieto-, oppimis- ja kulttuurikeskukseksi, mikä hankkii ja tarjoaa mielekkään pääsyn ikään ja kykyihin sopivaan tietoon, ohjelmiin ja palveluihin kielillä, jotka ovat tärkeitä lasten, heidän perheidensä ja huoltajiensa monikulttuuriselle yhteisölle. Päämääränä on tarjota resursseja ja palveluita eri toimintamuotojen kautta, jotta kaikenikäisten ja -kykyisten lasten tarpeet koulutuksen, tiedon ja henkilökohtaisen kehityksen suhteen toteutuvat.

IFLA on laatinut suosituksia 0–18-vuotiaiden lasten kirjastopalveluille, joissa kuvaillaan lapsille suunnattujen kirjastopalveluiden hyviä käytäntöjä. IFLA:n suosituksilla halutaan tarjota opastusta lasten tarpeista ja oikeuksista tietoon, lukutaitoon ja lukemiseen. Suositukset keskittyvät 0–18-vuotiaisiin YK:n Yleissopimuksen lasten oikeuksien (UNCRC) määritelmien mukaisesti. Suositukset eivät ole sääntöjä vaan ne ovat toimineet pitkään kannustavina ohjeina lastenkirjastopalveluiden suunnittelemiselle ja kehittämiselle. Lapsille suunnatuilla kirjastopalveluilla on olennainen rooli demokraattisen yhteiskunnan kehityksessä ja ylläpitämisessä, sillä ne tarjoavat lapselle laajan ja monimuotoisen valikoiman tietoa, ideoita ja mielipiteitä (IFLA, 2018).

Kaiken kaikkiaan lastenkirjastotyö pyrkii luomaan lapsille positiivisen suhteen lukemiseen, kirjallisuuteen sekä tukemaan lasten lukutaidon kehittymistä ja kulttuurista osallisuutta. Hietasen (2019, s. 34) mukaan kirjastossa edistetään lukemista monipuolisesti ottaen huomioon lasten erilaiset kiinnostuksen kohteet. Lukuinnostusta herätellään esimerkiksi

kertaluontoisten ja säännöllisesti toistuvien tapahtumien avulla. Tätä tehdään esimerkiksi kirjastossa järjestettävillä satutunneilla ja kirjastokäynneillä.

Merkittävänä lukutaidon tukemisen ja edistämisen esimerkkinä toimii Seinäjoen kaupunginkirjastolle myönnetty, opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama valtakunnallinen erityistehtävä lasten ja nuorten lukutaidon ja lukemisen edistämiseksi koko Suomessa. Seinäjoen kaupunginkirjaston erityistehtävän, toisin sanoen, Erten, tehtäviä ovat mm. lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen kehittämisen valtakunnallinen koordinaatio ja tuki, kirjastojen ja varhaiskasvatuksen, koulun sekä muiden lukemista edistävien toimijoiden yhteistyörakenteiden ja yhteistyömallien kehittäminen ja juurruttaminen Erte tuottaa mm. valtakunnallisia palveluita ja materiaaleja kirjastojen käyttöön. Seinäjoen Erte on esimerkiksi järjestänyt lukukampanjoita, laatinut kirjaston, varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhteistyön mallipohjan ja äänittänyt Lukupuhetta -podcastia, jossa keskustellaan laajasti lasten ja nuorten lukemiseen liittyvistä asioista (Seinäjoen kaupunginkirjasto, 2023).

Hankkeet ovat yleisiä lukutaidon ja lukemisen edistämisen ja kehittämisen työmuotoja. Hankkeilla kehitetään yleisten kirjastojen palveluja ja toimintamuotoja lukemisen ja lukutaitojen vahvistamiseksi (Aluehallintavirasto (AVI), 2022). Kontiaisen ja Ahlroin (2021, s.4) mukaan hankkeissa syntyy uusia toimintatapoja ja menetelmiä, joita kirjastot voi käyttää joko sellaisenaan tai muunnellen omiin tarpeisiinsa sopiviksi. Aluehallintovirastot auttavat kirjastoja rahoittamalla monipuolisia lukutaitoa kehittäviä hankkeita.

Yksi merkittävimmistä hankkeessa syntyneistä tuloksista on Opetushallituksen Kansallinen lukutaitostrategia 2030, mikä julkaistiin vuonna 2021. Lukutaitostrategiasta kertovalla www-sivulla kerrotaan näin: Lukutaitostrategian päälinjauksesta on vastannut ohjausryhmä ja kirjoitus- ja laadintaprosessista projektiryhmä. Opetushallituksen Lukuliike on koordinoinut projekti- ja ohjausryhmän toimintaa. Sen suurena ja tärkeänä tavoitteena on parantaa suomalaisten lukutaitoa sekä tehdä Suomesta maailman monilukutaitoisin maa vuoteen 2030 mennessä. Kansallisen lukutaitostrategian 2030 tavoitteena on laajentaa

lukutaitotyön näkökulmaa lasten ja nuorten lukutaidosta kaikenikäisten lukutaidon kehittämiseen. Strategiaan sisältyy myös alue- ja kuntatason toimia, joilla edistetään lukutaitoa tukevia paikallisia rakenteita, kuten kirjastopalveluiden saatavuutta ja digitaalisia palveluja (Opetushallitus, 2021).

On tärkeää, että kunta tai kuntaverkosto itse sitoutuu kehittämään kuntalaistensa lukutaitoa pitkäjänteisesti ja systemaattisesti. Kansalliseen lukutaitostrategiaan 2030 on kirjattu toimenpide-ehdotuksia. Kunnan lukutaitotyössä otetaan huomioon kaikki kuntalaiset: eri kieliryhmät, kaikenikäiset sekä erityistä lukutaitotukea tarvitsevat ihmiset. Kuntia kannustetaan myös hyödyntämään jo olemassa olevia rakenteita, kuten koulujen, varhaiskasvatuksen ja kirjaston perustoimintaa, sekä hankkeita, jotka tukevat lukutaitotyötä (Opetushallitus, 2021). Esimerkiksi Inarin kirjastotoimi on tehnyt lukutaitotyötä sekä lukutaitoyhteistyötä monilukutaidon eteen jo kolmen hankkeen verran vuodesta 2020 lähtien. Portin (2023) mukaan niiden avulla on edistetty Inarin kirjaston, varhaiskasvatuksen, koulun ja muiden toimijoiden yhteistyötä.

4 KIRJASTON JA VARHAISKASVATUKSEN YHTEISTYÖ

Kirjastolaki (1492/2016) määrittelee kunnallisten kirjastojen yhteistyötä näin:

Kunnan tulee olla tarpeen mukaan yhteistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden ja muiden yhteisöjen kanssa (Kirjastolaki 1492/2016 5§ 3 mom.)

Hietasen (2019, s. 56) mukaan kirjasto on haluttu yhteistyökumppani. Kirjasto on matalan kynnyksen palvelu ja tavoittaa eri ikäisiä ihmisiä. Hietanen (2019, s. 32) myös painottaa, etteivät kirjastoammattilaiset ole yksin edistämässä lukemista. Hyvän lukutaidon saavuttaminen edellyttää lukemiseen sitoutumista ja lukemisen harrastamista myös kirjaston ulkopuolella, kuten kotona, koulussa ja päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen yksiköt ovat yleisimpiä kirjaston yhteistyökumppaneita, kun yhteistyö koskee alle kouluikäisiä lapsia.

4.1 Suunnitelmallinen yhteistyö

Varhaiskasvatuksen ja kirjaston yhteistyötä lähestytään yhteistyösuunnitelmien avulla. Seinäjoen lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallisen erityistehävän puitteissa on laadittu kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyösuunnitelmalle kaksiosainen mallipohja. Siihen kuuluvat periaatesopimusmalli sekä yhteistyösuunnitelma. Yhteistyön mallipohja on valtakunnallisesti merkittävä. Yhteistyön mallipohjien tavoitteena on tehdä kirjaston ja eri-ikäisten opetuksesta vastaavien tahojen välisestä yhteistyöstä tasa-arvoista ja vaikuttavaa eri puolilla Suomea. Kunnat ja kirjastot voivat käyttää yhteistyön mallipohjaa haluamallaan tavalla ja muokata itselleen sopivaksi paikallisten resurssien mukaan (Seinäjoen kaupunginkirjasto, 2022).

Seinäjoella varhaiskasvatuksen ja kirjaston yhteistyösuunnitelma koskee Seinäjoen pääkirjastoa, Nurmon, Peräseinäjoen ja Ylistaron kirjastoja ja kirjastoautoja. Varhaiskasvatuksesta suunnitelman piiriin kuuluvat kaikki yksiköt kuten päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit, perhepäivähoito, esiopetusryhmät ja yhdysluokat. Suunnitelma ohjaa kirjaston yhteistyötä

myös yksityisten varhaiskasvatussyksikköjen kanssa. Suunnitelma muun muassa tavoittelee vakiinnuttamaan hyviä kirjaston ja varhaiskasvatuksen välisiä yhteistyömuotoja, lisäämään varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoa siitä, mitä mahdollisuuksia ja apuvälineitä kirjasto tarjoaa heidän työhönsä ja parantamaan kirjaston ja varhaiskasvatuksen välistä tietoutusta (Seinäjoen kaupunginkirjasto, 2022).

Kirjaston ja varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on ainutlaatuinen osaaminen omasta osaamisalueestaan ja yhteistyön avulla nämä taidot voidaan tuoda yhteen. Kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä tehdään useimmiten vakiintuneiden käytäntöjen avulla tarpeen mukaan tai pyydettyä. Kirjastoissa järjestetään muun muassa satutunteja, tarjotaan päiväkodeille aineistopaketteja teemoittain, lukudiplomeja ja ohjattuja tutustumiskäyn- tejä. Yhteistyö edistää lasten lukutaitoa, kirjallisuuden ymmärtämistä sekä luo vahvan perustan elinikäiselle oppimiselle (Seinäjoen kaupunginkirjasto, 2022).

4.2 Satu ja satutunti

Sadut ovat yksi lastenkirjallisuuden lajityypeistä. Tieteen termipankki (2024) määrittelee sadun mielikuvitukseen perustuvana, tavallisesti moniepisodisena, usein opettavaisena kertomuksena, jolle on ominaista selväpiirteinen ja pitkälti vakiintunut juonirakenne. Kertomuksessa rakenne koostuu alusta, keskiosasta ja lopusta. Päähenkilö esitellään heti sadun alussa. Ylösen (2000, s.9–10) mukaan sadun alkupuolella kohdataan jokin ongelma ja tarinan edetessä päähenkilö pyrkii sen ratkaisemaan. Klassisia esimerkkejä päähenkilön, kuten sankarin, haasteista ovat sankarin vastoinkäymiset. Sarmavuoren (2011, s. 200) mukaan sadut lähestyvät elämää konkreettisesti. Sadut sisältävät tarinoita, jotka käsittelevät elämän perusasioita, kuten tunteita, joita mielikuvituksen keinoin välitetään lapsille.

Varhaiskasvatuksessa satuja on pidetty luonteenomaisena keinona tutustuttaa lapsi yhteiskuntaan ja on havaittu, että saduilla on suuri merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Sarmavuori (2011, s. 201) on mm. havainnut, että satujen merkitys näkyy lapsessa haluna kasvaa. Tämä näkyy lapsen kasvaneessa itsevarmuudessa ja lapsen

selviytymistaidot ryhmässä ovat paremmat verrattuna lapsiin, joille ei ole luettu. Sadut toimivat varhaiskasvatuksessa myös lasten rauhoituksen ja rentoutuksen tukena esimerkiksi päiväunilla. On kuitenkin tärkeää, että kirjat pysyvät lasten ulottuvilla ja että lapsilla on mahdollisuus tutkia kirjoja itsenäisesti. Aerila ja Kauppinen (2021, s. 34) puhuvat kirjojen esillä olon tärkeydestä ja painottavat, että kirjat voivat jäädä lapsilta kokonaan piiloon, mikäli varhaiskasvatusryhmissä kirjat säilytetään lasten ulottumattomissa.

Viime vuosina on myös huomattu lasten oppivan hyvin tunnetaitoja lastenkirjallisuuden avulla. Tunnetaitokirjat ovat kasvattaneet suosiotaan ja niiden opetukset jäävät hyvin lapsille mieleen (Moksu, 2023). Heikkilä-Halttusen (2015, s. 100–101) mukaan sadut opettavat lasta tunnistamaan ja kanavoimaan omia tunteitaan. Sadut lohduttava lasten ja satujen kuunteleminen kartuttavat empatiakykyä, itsehillintää, ongelmanratkaisutaitoja ja tunteiden hallintaa, kuten pelkoa ja aggressiivisuutta. Tämä voi johtua siitä, että lapset tulkitsevat satuja omasta elämästään käsin. Sarmavuoren (2011, s. 201) mukaan lapsi samaistuu esimerkiksi hahmoihin, joita hän on itse tavannut tai joita hänellä on lähipiirissään.

Tarinoiden kertomisella on pitkät perinteet. Kivilaakson (2010, s. 9) mukaan alun perin sadut ovat olleet aikuisten toisilleen kertomia tarinoita, jotka sitten 1800-luvulla muovautuivat hiljalleen lastenperinteeksi. Kansansadut ovat kansaperinnettä, joilla aikuiset välittivät nuoremille yhteisön sääntöjä, tapoja ja arvoja. Kansansatujen juoni muuttuu kuulijoiden mielenkiinnon mukaan. Kivilaakso (2010, s. 12) uskoo, että tämä on vaikuttanut lajin kehitykseen. Voipionkin (2011, s. 5) mielestä juuri kansansaduissa piilevät sadun juuret.

Nykyään lapsille satujen ääneen lukemisesta on käytössä useita eri käsitteitä; satutunti, satutuokio, satuhetki ja niitä käytetään tottumuksen mukaan eri ympäristöissä. Tässä opinäytetyössä käytän termiä satutunti selkeyden vuoksi. Korhosen (2010, s. 67) mukaan satutunteja on monenlaisia. Satuja luetaan, kerrotaan omin sanoin, esitetään esimerkiksi nukke- tai pöytäteatterissa. Kerronnan tapoja ovat esimerkiksi sanallinen kerronta puhuen tai kirjoittaen, kuvallinen ilmaisu sekä musiikki ja tanssi. Tarinoilla on mm. viihdytetty,

opetettu, säilytetty kulttuurillista perintöä ja välitetty arvoja. Toisin sanoen tarinallisuudella voidaan jakaa ja tulkita informaatiota.

Toiminta näissä on kuitenkin sama. Aikuinen lukee lapselle sadun ääneen ja lapsi saa mahdollisuuden käyttää mielikuvitustaan ja tehdä omia johtopäätöksiä kuulemansa pohjalta. Heikkilä-Halttunen (2015, s. 97) vertailee satujen ääneen lukemista leikkitoimintaan. Tämä selittyy sillä, että satujen kuuntelu ja niiden ääneen kertominen on havaittu hauskaksi ajanvietteeksi. Satutunneilla voidaan esimerkiksi leikkiä, askarrella ja laulaa. Korhosen (2010, s. 67) mukaan yksittäiselle lapselle satutunnin arvo voi olla arvaamattoman suuri, vaikka itse satutunnin pitäjä voi pitää satutuntiaan vaatimattomana. Lapset oppivat keskustelemaan satutunnilla tarinoista toistensa kanssa sen lisäksi, että siellä myös kuunnellaan ja jutellaan. Korhonen (2010, s. 67) lisää myös, että satu virittää lapsia kertomaan niitä myös itse. Lapset voivat oppia myös kerronnan rakenteita. Esimerkiksi Inarin pedagogisilla satutunneilla opetellaan sadun kaavaa, mikä auttaa lasta ymmärtämään kertomuksen perusrakennetta ja sen osien merkitystä.

Lasten kerrontataitojen kehittyminen alkaa noin 4–5-vuotiaana. Mäkisen ym. (2017, s. 9) mukaan lasten kerronnallisia piirteitä voidaan havaita lasten esityksissä, leikeissä ja jopa piirustuksissa. Niihin liittyvät laajasti lasten oma kokemusmaailma kuulluista saduista, tarinoista ja uutisista. Kun lapsi kuulee samankaltaisia tarinoita, hän oppii tunnistamaan kertomuksen rakennetta. Sitä mukaa lapsi oppii ymmärtämään tarinan juonta ja sisältöä. Aerialan ja Kauppinen (2021, s. 37) mukaan pienten lasten kirjallisuuden ymmärtämisestä tiedetään kuitenkin aika vähän. Alle 5-vuotiaan lasten tarinoiden ymmärtämiseen voi vaikuttaa se, etteivät he tunne kertomuksen rakennetta. Eväitä kertomuksen perusrakenteen ymmärtämiseen antavat Inarin pedagogiset satutunnit.

5 LUKUTAITOYHTEISTYÖ INARISSA

Lukutaitotyöllä edistetään lukutaidon kehittymistä. Nissilän ja Lummen (2022) mukaan lukutaitotyöllä viitataan niihin toimenpiteisiin, joilla luodaan pohjaa lukutaidon kehittymiselle ja vahvistumiselle. Näitä ovat muun muassa laadukas kasvatusta ja lukutaidon opetus varhaiskasvatuksessa ja koulussa sekä laadukkaat kirjastopalvelut. Lukutaitotyön rakenteet vahvistavat monilukutaitoa. Lukutaitotyötä tehostaa lukutaitoyhteistyö. Kaikenikäisten lukutaitoa vahvistaa pitkäjänteinen, kansallinen, alueellinen ja paikallinen yhteistyö (Opetushallitus, 2021). Nissilä ja Lumme (2022) kertovat, että lukutaitoyhteistyö voi kattaa monen eri alan toimijoita, jotka työskentelevät yhdessä lukutaidon edistämiseksi. Portti (2023) tarkentaa, että kirjasto tekee lukutaitotyötä ja lukutaitoyhteistyöllä tavoitetaan sellaiset ihmiset, jotka eivät käytä kirjastoa aktiivisesti. Se myös tukee yhteistyökumppaneiden tavoitteita.

Inarissa kirjasto on valmis ottamaan vastuuta lukutaitotyön koordinoinnista monipuolisen lukutaidon tukemisessa. Tätä tehdään Inarin kirjastotoimen lukijuuskasvatuksen avulla. Portin (2023) mukaan lukijuuskasvatuksella tarkoitetaan sekä lukemisen ja lukutaidon edistämistä. Sen yleinen tavoite on luoda edellytyksiä lukijuudelle ja erityisesti monilukutaidolle lukijuuden kehittymisen pohjana. Näihin edellytyksiin kuuluu tieto hyvän luku- ja kirjoitustaidon merkityksestä yhteiskunnallisen ja kulttuurisen osallisuuden sekä demokratian toteutumisessa ja lisäksi osana hyvää henkilökohtaista elämää (Inarin kirjasto, 2024). Lukijuuskasvatuksessa on tärkeää kasvattaa lukemaan kaikenlaisia tekstejä, ei pelkästään kaunokirjallisuutta. Portin (2023) mukaan lukemisen edistämisen tärkeyttä ei unohdeta, mutta erilaisten tekstien ymmärtäminen nousee keskeisemmäksi kohdaksi. Lukijuuskasvatusta on siis paitsi kasvatusta lukemiseen, myös kasvatusta taitoon ymmärtää ja analysoida lukemaansa (Inarin kirjasto, 2024).

Inarin lukutaitoyhteistyön takana on kolme hanketta, Lukeminen harrastukseksi (2020) ja Lukukuntoa! (2021) -ja Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hanke (2022–2024), joissa on

liikuttu kohti lukijuuskasvatussuunnitelmaa ja tuettu lukutaitoa monipuolisesti vuodesta 2020 lähtien. Hankkeiden aikana on pyritty kehittämään kirjastoille välineitä vastata lain sekä muuttuneen toimintaympäristön asettamiin vaatimuksiin. Portin (2023) mukaan Inarin kirjastotoimen lukijuuskasvatussuunnitelman kehittäminen aloitettiin Lukeminen harrastukseksi -hankkeessa, jossa ohjattiin kouluikäisiä lapsia kohti monipuolista lukutaitoa ja lukemisharrastusta. Portin (2021) mukaan hankkeen tavoitteena oli saada lukutaitonäkökulma yhteistyöhön koulun kanssa, tarkoituksena kasvattaa lapsia lukijuuteen ja luoda siihen pysyviä toimintoja.

Lukutaitoyhteistyö sai jatkoa Lukukuntoa! -hankkeessa vuonna 2021. Portin (2021) mukaan hankkeessa kehitettiin lukutaitoyhteistyötä Inarin kunnan mielenterveyspalveluiden sekä sosiaali- ja vapaa-aikatoimen, luterilaisen seurakunnan diakoniatyön ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen toimijoiden kanssa. Mukana hanketta toteuttamassa oli myös Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Salmelan (2022) mukaan Seinäjoen ammattikorkeakoulun tehtävänä oli huolehtia mm. hankkeen julkaisutoiminasta, arvioinnista sekä arviointi- ja loppuseminaarien järjestämisestä. Kohderyhmänä hankkeessa olivat nuoret ja nuoret aikuiset, ja hankkeen tarkoituksena oli kehittää monialaisia ja sektorirajat ylittävän yhteistyön kautta toimintoja, työvälineitä sekä rakenteita, joiden kautta nuoret ja aikuiset voivat parantaa lukutaitoaan ja -kuntoaan.

Lukeminen harrastukseksi, ja Lukukuntoa! -hankkeiden avulla siirryttiin uusimpaan hankkeeseen, Lukutaitoyhteistyön Inarin malliin, osana Inarin lukutaitoyhteistyön kehittämistä. Portin ja Roosin (2022) mukaan hankkeessa syvennettiin aikaisemmissa hankkeissa luotuja ajatuksia kirjaston ja muiden organisaatioiden yhteistyöstä kansalaisten lukemisen taitojen hyväksi. Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hankkeessa lukijuuskasvatussuunnitelma tehtiin valmiiksi ja julkaisukuntoon. Portin (2023) mukaan hankkeen päädyttyä lukijuuskasvatussuunnitelma jäi ohjaamaan lukutaitoyhteistyötä. Yhteistyössä hyödynnetään testattuja ja pysyviksi kehitettyjä toimintoja ja toimintakokonaisuuksia kaiken ikäisille.

5.1 Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hanke

Lukijuuskasvatusta ja lukutaitoyhteistyön kehittämistä jatkettiin vuoden 2022 huhtikuussa alkaneessa Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hankkeessa vuoden 2024 tammi-kuuhun asti. Hanketta rahoitti 95 % Opetushallituksen Lukuliike ja 5 % Inarin kunta. Hankkeessa kunnan lukutaitotyötä koordinoivaksi tahoksi nostettiin kirjasto ja kehittämisen keskiössä oli tällä kertaa pienet lapset. Hankkeessa viimeisteltiin paikallisen lukutaitoyhteistyön malli monilukutaidon vahvistamiseksi sekä tukemiseksi. Hankkeessa aikaan saatu ja vakiinnutettu lukijuuskasvatussuunnitelma on hankkeen jälkeen perusta kirjaston lukutaitoyhteistyölle ja lukutaitotyölle. Lukijuuskasvatussuunnitelma perustuu näkemykselle siitä, että keskeisenä lukemista ja (moni)lukutaitoa edistävänä instituutiona kirjaston tulee aktiivisesti kasvattaa ihmisiä lukijuuteen (Inarin kirjasto 2024). Portin (2023) mukaan lukijuuskasvatussuunnitelma kattaa suuren osan elämänkaaresta ja Inarin malli -hankkeessa suunnitelmaa täydennettiin pienten lasten osalta neuvolan ja varhaiskasvatuksen kanssa.

Varhaiskasvatuksen osalta Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hankeen pyrkimyksenä oli päivittää Inarin varhaiskasvatussuunnitelmaa niin, että kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyö saadaan kirjattua suunnitelmaan. Päämääränä oli kehittää systemaattinen yhteistyö lasten kielellisten taitojen vahvistamiseksi ja monilukutaidon kehittymisen tukemiseksi. Portin (2023) mukaan Inarin lukutaitoyhteistyössä pyritään turvaamaan samat palvelut kuin suomeksi ja varhaiskasvatuksen suhteen koulutetaan saamen kielen taitoisia freelancereitä satutuntien pitämiseen. Inarin kirjaston lukijuuskasvatussuunnitelmassa (2024, s. 26) mainitaan, ettei varhaiskasvatuksen ja kirjaston lukutaitoyhteistyössä kuitenkaan ole vielä kyse varsinaisesta lukutaidosta, vaan lasten kielellisten valmiuksien kehittämisestä monilukutaidon pohjaksi.

Lukijuuskasvatussuunnitelmaan on koottu kolme elementtiä, joista kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyö koostuu. Näitä ovat pedagogiset satutunnit, Olipa kerran -kortit kerrontataitojen kehittämiseksi sekä kirjastotunnit. Kirjastotuntien tarkoituksena on

vahvistaa lasten käsitystä kirjastosta ja sen toiminnasta sekä palveluista. Toiminnalla halutaan rohkaista lapsia kanssakäymään kirjaston ja sen henkilökunnan kanssa. Portin (2023) mukaan keskeistä on erilaisten lukemisen aineistojen löytäminen ja niistä keskusteleminen. Olipa kerran -kortit ovat välineitä varhaiskasvatuksen työntekijöiden käyttöön, joiden avulla he voivat opettaa kertomuksen perusrakennetta varhaiskasvatusryhmissä. Monilukutaidon valmiuksien kulmakivenä ovat varhaiskasvatusryhmille pidettävät pedagogiset satutunnit (Inarin kirjasto, 2024).

5.2 Pedagoginen satutunti

Pedagoginen satutunti on yksi kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyön muotoja Inarissa. Pedagogisen satutunnin tarkoituksena on opettaa kertomuksen kaavaa. Voidaan puhua myös kertomuksen perusrakenteesta. Satutuntien avulla pyritään tehostamaan kertomusskeemaa lapsen mielessä. Lapsille saadaan näin valmis runko omille kertomuksille sekä vankka pohja kulttuurin tekstien vastaanottamiselle ja tulkitsemiselle. Portin (2023) mukaan satutunnit on suunnattu yli 4-vuotiaille lapsille, aina yhdelle varhaiskasvatusryhmälle kerrallaan säännöllisesti. Ohjaajina toimivat satutunteihin perehdytetyt kirjaston työntekijät ja freelancerit. Saamenkieliset satutunnit toteutetaan freelancerin toimesta (Inarin kirjasto, 2024). Portin (2023) mukaan pedagogisia satutunteja on Inarin Saamelaiskirjastossa pidetty jo ennen hanketta, mutta hankkeen alussa toimintaa ei oltu vielä levitetty kaikkiin Inarin kirjaston toimipisteisiin eikä siitä oltu sovittu kirjaston ja varhaiskasvatuksen välillä. Inarin malli -hankkeen ansiosta pedagoginen satutunti saatiin osaksi Inarin varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Pedagoginen satutunti muodostuu lasten kohtaamisen, sadun pohjustuksen, sadun kertomisen ja sadun kertaamisen vaiheista. Portin (2023) mukaan satutunneille valitaan yksinkertainen, satukaavan mukainen tarina tai tarinaa yksinkertaistetaan itse. Näiden avulla kertomuksen kaavaa on helpompi opettaa. Myös Aerila ja Kauppinen (2021, s. 37) kertovat, että yksinkertaisilla tarinoilla, kuten kuvakertomuksilla noudatetaan lapsille

tuttuja ajallisia suhteita eli kronologiaa. Tapahtumapaikka on usein muuttumaton ja tapahtuma-aika lyhyt, joiden avulla lasta autetaan oppimaan kerrontaan liittyviä asioita, kuten kertomuksen rakennetta.

Satutunti alkaa lasten kohtaamisella, ohjaaja kysyy lapsilta nimet, jolloin ohjaajan ja lasten välille syntyy keskusteluyhteys ja jokainen lapsi tulee nähdyksi. Alun jännitystä puretaan satuun liittyvällä toiminnallisella leikillä. Seuraavaksi lapset otetaan mukaan sadun ennakkointiin, kun ohjaaja arvuuttelee yhdessä lasten kanssa mistä satu kertoo ja kenelle satu tapahtuu kertomalla sadun nimen ja näyttämällä satukirjan kansikuvaa ennen varsinaista satua. Tässä kohtaa kerrotaan myös tarpeellisia taustatietoja, jotta sadun tarinaa on helpompi ymmärtää. Eläinsadussa tämä voi tarkoittaa esimerkiksi pohdintoja eläinten ruokailutottumuksista tai muista eläinhahmojen piirteistä (Inarin kirjasto, 2024).

Kuva 1 Sadun ennakkointi pedagogisella satutunnilla

Keskustelun jälkeen tutustutaan sadun tapahtumaympäristöön eli miljööseen. Lasten osallistuminen ja toiminnallisuus ovat edelleen läsnä, kun ohjaaja ohjeistaa lapsia luomaan tapahtumaympäristön ja sen elementit halutulle alustalle. Tapahtumaympäristöä, kuten merta, kuvaa esimerkiksi sininen väri, mikä tuodaan alustalle värittämällä ja muiden elementtien, kuten merten eläinten liimaamisella. Kun tapahtumaympäristö on luotu, alkaa sadun kerronta. Siinä vaiheessa, kun kerronnassa ovat tulleet esille tarinan lähtökohtaelementit eli päähenkilö ja tämän piirteet, tapahtumaympäristö sekä mikä on päähenkilön tilanne tarinan alussa. Ennen kun kerrontaa jatketaan, lähtökohtaelementit todetaan yhdessä lasten kanssa ääneen, mikä auttaa lapsia hahmottamaan mitä sadussa tapahtuu. Kerronnan aikana lapsia autetaan jäsentämään tarinaa kuvien ja kysymysten avulla. Kuvien ja kysymysten avulla ylläpidetään myös lasten keskittymistä ja mielenkiintoa satutunnin aikana ja selvennetään tapahtumien kulkua (Inarin kirjasto, 2024).

Kuva 2 Sadun tapahtumaympäristön luominen

Sadun kertaaminen alkaa, kun satu on kerrottu loppuun. Kertaaminen tapahtuu kysymällä lapsilta sadun lähtökohtaelementit ja kohta mistä tapahtumat lähtivät liikkeelle. Tällä tarkoitetaan sitä kohtaa tarinassa, jossa päähenkilölle tapahtuu jotain erikoista, mikä muuttaa päähenkilön tavanomaisia toimia. Pedagogisessa satutunnissa ohjaaja tekee lapsiryhmästä stillkuvan eli asettaa lapset fyysisiksi kuvapatsaaksi, joka esittää sitä tilannetta, josta tapahtumasarja lähtee liikkeelle. Tämän kohdan näkyväksi tekeminen on tärkeää pedagogisen satutunnin tavoitteena kannalta. Fyysisessä kuvassa näkyvillä ovat kaikki ne elementit, jotka lapsen on tarpeellista hahmottaa, jotta lapsi ymmärtää kertomuksia ja osaa kertoa niitä itsekin (Inarin kirjasto, 2024).

Kuva 3 Ohjaaja tekee lapsista patsaan, joka kuvaa tapahtumien lähtöpistettä

6 TUTKIMUSASETELMA

6.1 Tutkimusongelma- ja kysymykset

Opinnäytteen tarkoituksena on arvioida pedagogisen satutunnin konseptia. Tutkimusongelmaksi muodostuu kuinka tällaista konseptia tulisi arvioida, koska pedagoginen satutunti ei ole valtakunnallisesti vakiintunut käsite kirjasto- tai varhaiskasvatustyössä. Ongelma toimii myös keskeisenä tutkimuskysymyksenä, kun tarkoituksena on selvittää ja määritellä, mitä pedagoginen satutunti tarkoittaa. Tämän tutkimuskysymyksen myötä nousee toinen tärkeä kysymys, kuinka pedagoginen satutunti eroaa perinteisestä satutunnista. Arvioitaessa pedagogisen satutunnin konseptia on huomioitava kahden alan toimijan näkökulmaa, kirjastoa ja varhaiskasvatusta. Pedagogisia satutunteja toteuttivat Inarin kirjaston kirjastovirkailijat ja pedagogisiin satutunteihin perehdytetyt freelancerit. Varhaiskasvatuksen työntekijät toimivat lähinnä konseptin tarkastelijoina varhaiskasvatuksen näkökulmasta.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni noudattaa kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen periaatteita. Hirsijärven (2009, s. 161) mukaan laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Eli laadullisella tutkimuksella kerätään tietoja, joilla pyritään kuvaamaan tiettyä aihetta tai ilmiötä sen mittaamisen sijaan. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmät sovittiin toimeksiantajan kanssa etukäteen ja menetelmiksi valikoituivat haastattelu ja kysely. Inarin hanketyöntekijän, Reija Portin, haastattelu toteutui teemahaastatteluna, mikä käytiin etänä Teams-sovelluksen avulla 23. lokakuuta vuonna 2023. Teemahaastattelu kesti lähes puolitoista tuntia.

Haastattelu on yksi yleinen menetelmä laadullisessa tutkimuksessa, jossa pyritään syventämään ymmärrystä aiheesta tai ilmiöstä. Hirvijärven (2009, s. 208) mukaan teemahaastattelussa ominaista on juuri se, että haastattelu kohdennetaan tiettyyn aihepiiriin. Usein

keskitytään tiettyihin teemoihin, jotka ovat vähemmän tunnettuja. Haastattelu voidaan tehdä monista lähtökohdista käsin ja toteuttaa monin eri muodoin. Vehkalahden (2014, s. 11) mukaan kysymykset voidaan esittää suoraan vastaajalle puhelimitse tai kasvotusten. Tähän tiedonkeruumenetelmään liittyy etuja. Hirsijärven (2009, s. 204–205) mukaan kielellinen vuorovaikutus tutkittavan eli haastateltavan kanssa on ainutlaatuinen etu, sillä se tuo tiedonkeruuseen mukaan joustavuutta tilanteen mukaan.

Teemahaastattelu on avoin haastattelu. Tuomen ja Hirsijärven (2009, s. 75) mukaan teemahaastattelussa olennaista on syventyminen valittuihin teemoihin. Tutkittavaan aiheeseen tai ilmiöön syvennytään esimerkiksi tarkentavilla kysymyksillä. Tuomi ja Hirsijärvi (2009, s. 75) tarkentavatkin, ettei teemahaastattelussa kysytä mitä vain, vaan vastauksia pyritään löytämään tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti.

Arviointitietoa pedagogisesta satutunnista kerättiin kyselytutkimuksella, johon osallistui Inarin kunnan varhaiskasvatuksen ja kirjaston työntekijöitä. Kyselytutkimuksessa kysymykset esitettiin kyselylomakkeen välityksellä. Vehkalahden (2014, s. 11) mukaan, toisin kuin haastattelussa, kyselytutkimuksessa toimitaan omillaan, ilman haastattelijan apua. Tämän opinnäytetyön kysely toteutettiin varhaiskasvatuksen ja kirjaston työntekijöiden osalta verkkokyselynä Microsoft 365 Formsilla. Kyselyt lähetettiin Inarin niihin varhaiskasvatusryhmiin, joiden kanssa pedagogista satutuntia oli kokeiltu aiemmin sekä niille kirjastotyöntekijöille, jotka pitivät pedagogisia satutunteja Lukutaitoyhteistyön Inarin malli -hankkeen aikana. Vehkalahti (2014, s. 13) mainitsee, että kyselytutkimus on pääasiassa määrällistä tutkimusta. Tässä tapauksessa kyseessä oli siis poikkeuksellinen laadullinen tutkimus, kun kyselylomakkeen kysymyksiin haluttiin saada pelkästään avoimia vastauksia.

Kysymykset lähetettiin kuudelle varhaiskasvatusryhmän työntekijälle ja neljälle kirjaston työntekijälle. Kyselyyn vastattiin anonyymeinä. Varhaiskasvatuksen ryhmistä saatiin vastaus viideltä kuudesta. Kirjaston työntekijöistä vastasivat kaikki neljä. Kirjaston ja varhaiskasvatuksen työntekijöille laadittiin oma kyselylomake, joissa kysymykset olivat muotoiltu heille sopiviksi. Tämä siksi, koska heidän roolinsa pedagogisen satutunnin arvioijina

erosivat toisistaan. Varhaiskasvatuksen työntekijät osallistuivat lasten kanssa pedagogisille satutunneille ja kirjaston työntekijät vastasivat toiminnasta. Kirjasto oli kuitenkin ennen hankkeen alkua järjestänyt kunnan varhaiskasvattajille työpajoja, joissa heidät koulutettiin opettamaan lapsille kertomuksen perusrakennetta Olipa kerran -korttien avulla.

6.3 Kysymykset pedagogisen satutunnin konseptista varhaiskasvatuksen työntekijöille

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin avoimilla kysymyksillä kokemuksia pedagogisen satutunnista. Kysymyksiä oli yhteensä kahdeksan. Arvioidessa pedagogisen satutunnin konseptia on tärkeää saada tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista koskien pedagogisia ja muunlaisia satutunteja sekä näiden tärkeimpiä eroavaisuuksia. Näitä kysyttiin ensimmäisessä ja kolmannessa kysymyksessä. Pedagogiset satutunnit kehittävät kerronnan taitoja sekä kerronnan seuraamisen ja ymmärtämisen taitoja, joita pohdittiin kyselyn toisessa kysymyksessä. Kysymyksessä haluttiin saada varhaiskasvatuksen työntekijöiden esimerkkejä siitä millä tavoin pedagoginen satutunti palvelee tarkoitustaan eli lasten kerronnan taitojen sekä kerronnan seuraamisen ja ymmärtämisen taitojen kehittymistä.

Kyselyn neljännessä kysymyksessä haluttiin myös varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia siitä, miten pedagogisen satutunnin konsepti toimii lasten keskittymisen osalta sekä itse sadun ja pohjustavan työskentelyn suhteen osalta. Pedagogisten satutuntien lopussa keskitytään lähtökohtaelementtien kertaamiseen. Tämän vuoksi kyselyssä haluttiin saada tietää auttavatko tarinan lähtökohtien ja tapahtuman liikkeelle panevan kohdan kertaaminen lapsia ymmärtämään tarinoita ja kertomaan niitä itse. Näitä näkemyksiä kysyttiin viidennessä kysymyksessä. Kuudennessa kysymyksessä kysyttiin heidän näkemyksiänsä, mitä muita arvoja pedagogisilla satutunneilla on kuin, että se opettaa lapsille kertomuksen perusrakennetta.

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä haluttiin tietää seitsemännessä kysymyksessä, mitä lisäarvoa pedagoginen satutunti tuo verrattuna siihen, että lapsille luetaan päiväkodissa. Huomioimatta tilanteita, joissa rauhoitutaan nukkumaan. Lopuksi viimeisessä avoimessa kysymyksessä varhaiskasvatuksen työntekijöillä oli mahdollisuus kertoa jotain vapaasti pedagogisen satutunnin konseptiin liittyen.

6.4 Kysymykset pedagogisen satutunnin konseptista kirjaston työntekijöille

Kirjaston työntekijöille avoimia kysymyksiä oli yhteensä yksitoista. Kirjaston työntekijät toimivat pedagogisten satutuntien vetäjinä ja kokemuksista pedagogisista satutunneista ja eroavaisuuksista verrattuna muunlaisiin satutunteihin kysyttiin myös kirjaston työntekijöiltä ensimmäisessä ja toisessa kysymyksessä. Kolmannessa kysymyksessä perehdyttiin siihen, mitä pedagogisen satutunnin valmistelu vaatii. Mikäli he olivat pitäneet muunlaisia satutunteja, heiltä haluttiin saada tietoa, miten pedagogisiin satutunteihin valmistelu poikkesi muunlaisten satutuntien valmistelusta.

Pedagogiset satutunnit opettavat kertomuksen peruskaavaa ja kirjaston työntekijöiltä kysyttiin, millaisia kokemuksia heillä oli sopivien satutuntien löytämisestä satutuntien pohjaksi. Sopivien satujen löytämistä pohdittiin lisää viidennessä kysymyksessä. Jatkokysymyksenä heiltä kysyttiin ovatko he muokanneet löytämiään satuja satutuntiin sopiviksi ja millaisia heidän kokemuksensa olivat siitä.

Pedagogiset satutunnit kehittävät kerronnan taitoja sekä kerronnan seuraamisen ja ymmärtämisen taitoja. Kuudennessa kysymyksessä haluttiin kirjaston työntekijöiden näkemyksiä siitä, mihin pedagogisten satutuntien lasten kerrontaitojen ja kerronnan ymmärtämisen kehittyminen perustuu. Kirjaston työntekijöiltä tiedusteltiin kokemuksia pedagogisen satutunnin toimivuudesta liittyen lasten keskittymiseen sekä sadun ja pohjustavan työskentelyn suhteeseen. Heiltä kysyttiin mielipidettä, opettavatko tarinan lähtökohtien

kertaaminen ja tapahtumat liikkeelle panevan kohdan esiin nostaminen lapsia ymmärtämään tarinoita ja kertomaan niitä itse.

Kyselyn lopussa, kysymyksissä yhdeksän ja kymmenen, pyydettiin pohtimaan, onko pedagogisilla satutunneilla muutakin arvoa kuin kertomuksen perusrakenteen opettaminen sekä millaisia taitoja pedagogisen satutunnin pitämiseen tarvitaan. Kyselyn viimeisessä avoimessa kysymyksessä kirjaston työntekijät saivat kertoa vapaasti ajatuksiaan pedagogisen satutunnin konseptiin liittyen.

6.5 Kysymykset Reija Portille

Teemahaastattelun aiheena oli Inarin kunnassa tehtävä lukutaitoyhteistyö. Lukutaitoyhteistyön Inarin malli –hankkeessa lukijuuskasvatussuunnitelmaa täydennettiin varhaiskasvatuksen osalta. Lukutaitoyhteistyön keskiössä oli siis varhaiskasvatus. Sekä kirjaston että varhaiskasvatuksen työntekijät perehdytettiin pedagogisen satutunnin konseptiin. Ensimmäiseksi teemahaastattelussa keskusteltiin hanketyöntekijän kokemuksista, millaista yhteistyö on ollut varhaiskasvatuksen kanssa Lukutaitoyhteistyö Inarin malli -hankkeen aikana ja ennen hanketta. Toiseksi kysymykseksi heräsi, miten yhteistyö jatkuu Lukutaitoyhteistyö Inarin malli -hankkeen jälkeen.

Pedagogisten satutuntien kohderyhmänä ovat varhaiskasvatusryhmien 4–5-vuotiaat lapset. Tarkoituksena oli kysyä hanketyöntekijän näkemyksiä, miten pedagogisen satutunnin konsepti kehittyi ja miten pedagogiset satutunnit sopivat varhaiskasvatukseen. Kysymykseksi heräsi, miksi juuri 4–5-vuotiaat valikoituivat pedagogisten satutuntien kohderyhmäksi. Lopuksi teemahaastattelussa oli tarkoitus keskustella lukutaidosta ja lukemisen merkityksestä Inarissa. Inarin lukutaitoyhteistyön hankkeissa on puhuttu lukijuuskasvatuksesta ja lukijuuskasvatussuunnitelmasta. Koska lukijuuskasvatus ei ole vakiintunut käsite valtakunnallisesti toisin kuin kirjallisuuskasvatus, oli tarpeellista kysyä mitä eroa näillä kahdella käsitteellä on.

7 VASTAUKSET

7.1 Vastaukset varhaiskasvatuksen työntekijöiltä

Arvioidessa pedagogisen satutunnin konseptia on tärkeää saada tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista koskien pedagogisia ja perinteisiä satutunteja sekä näiden eroavaisuuksia. Kokemuksista kysyttiin ensimmäisessä ja kolmannessa kysymyksessä. Varhaiskasvattajilla oli kertynyt kokemusta pedagogisista satutunneista 1–6 kertaa. Kaikilla paitsi yhdellä oli kokemusta muunlaisistakin satutunneista. Mm. pöytäteatterit ovat toimineet yhtenä satutunnin muotona. Pedagoginen satutunti erosi muunlaisista satutunneista lasten osallistumisen ja monipuolisuuden puolesta. Muutama vastaajista totesi, että muunlaiset satutunnit ovat saattaneet olla yksipuolisia tarinankerronnan osalta ja esimerkiksi ilman kuvia lapset eivät jaksaneet keskittyä yhtä hyvin kuin pedagogisella satutunnilla. Yksi vastaajista oli myös sitä mieltä, että pedagogiset satutunnit vaativat kouluttautumista kirjaston työntekijöiltä.

Pedagogisten satutuntien tarkoituksen on kehittää kerronnan taitoja sekä kerronnan seuraamisen ja ymmärtämisen taitoja, joita pohdittiin kyselyn toisessa kysymyksessä. Vastauksista kävi ilmi, että pedagogisissa satutunneissa käytetyt kuvat toimivat merkittävinä apuvälineinä lasten tarinan ymmärtämisessä, vuorovaikutuksessa, osallisuudessa ja keskittymisessä. Kuvien avulla sekä aikuiset että lapset voivat kysyä kysymyksiä sadun edetessä. Näin aikuinen voi varmistaa, että asiasisältö ja vaikeammat sanat ymmärretään. Eräs vastaajista toteaa muun muassa näin: *”Tarinan kuvat jäävät seinälle näkyviin tarinan edetessä, jolloin lasten on helpompi palata tarinan tapahtumiin sadun kertaamisen aikana.”* Pedagogisten satutuntien toiminnallisuus, kuten esimerkiksi askarteleminen ja leikkiminen, nousivat positiiviseksi asiaksi. Lapset olivat spontaaneja, innostuneita ja aktiivisia satutunneilla, mikä koettiin tärkeäksi pedagogisen oppimisen kannalta. Yksi vastaajista lisäsi, että pedagogiset satutunnit tuovat myös varhaiskasvatuksen työntekijöille mahdollisuuden havainnoida omaa lapsiryhmää.

Neljännessä kysymyksessä kysyttiin tarkemmin kokemuksista lasten keskittymisestä sekä sadun ja pohjustavan työskentelyn suhteesta. Kaikki vastaajat kokivat keskittymisen todella hyväksi pedagogisilla satutunneilla. Keskittyminen oli erinomaista motorisesti levottomienkin lasten kanssa ja tähän vaikuttivat mm. sadun sopiva pituus ja toiminnallisuus. Sadun ja pohjustavan työskentelyn suhde oli pääasiassa hyvä. Yksi vastaajista luonnehti sadun ja pohjustavan työskentelyn suhdetta näin: *”Sadun ja pohjustavan työskentelyn suhde on ollut mielestäni sopiva. Lasten jännitys ennen sadun alkamista on purkautunut pohjustuksen aikana ja satua on ollut miellyttävä kuunnella. Sadun lopuksi koonti tapahtumista ja suurista mullistuksista draaman keinoin on ollut lapsille mieluista.”* Yksi vastaajista koki, että pohjustavaan työskentelyyn olisi voinut joskus panostaa enemmän.

Pedagogisten satutuntien lopussa keskitytään lähtökohtaelementtien kertaamiseen. Viidennessä kysymyksessä haluttiin saada tietää auttavatko tarinan lähtökohtien ja tapahtuman liikkeelle panevan kohdan kertaaminen lapsia ymmärtämään tarinoita ja kertomaan niitä itse. Vastaajat olivat samaa mieltä siitä, että lapset muistavat tarinan paremmin, kun se kerrataan. Satu jää elämään leikkeihin ja se kertaaminen koettiin hyväksi myös kaksikielisten kannalta. Yksi vastaajista kertoi tarkemmin, että tarina jää elämään satutunnin jälkeen arjessa, kun lapset kertovat satutunnilla esiintynyttä tarinaa ruokapöydässä. Hän myös lisää, että useammin toteutettuna pedagogiset satutunnit vahvistavat lasten tarinankerrontataitoja. Toinen vastaajista koki, että tarinoiden kertominen voi olla joskus haastavaa, mutta kuvat tuovat siihen hyvää tukea.

Kuudennen ja seitsemännen kysymyksessä varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin pedagogisten satutuntien arvosta. Vastaajat kokivat, että pedagogiset satutunnit olivat kaikin puolin merkityksellisiä verrattaessa perinteisiin satutuntiin. Pedagogiset satutunnit kehittävät lasta kokonaisvaltaisesti. Tähän lueteltiin mm. mielikuvitus, kuuntelutaidot, kielelliset taidot ja ryhmässä toimimisen taidot. Yksi vastaajista kertoi näin: *”Pedagoginen satutunti auttaa lapsia ajattelemaan asioita, ilmiöitä ja seurauksia enemmän. Pedagogisessa satutunnissa tapahtuu enemmän oppimista kuin pelkästään rauhoittumistilanteessa*

tarkoitettuissa satutuokiossa.” Toinen vastaajista mainitsi, että pedagogiset satutunnit tuovat lasta lähemmäksi kirjastoa ja lapset ovat olleet innokkaita tutustumaan kirjastoon. Lisäarvoksi lueteltiin lasten osallistuminen satutunneilla.

Lopuksi varhaiskasvattajilla oli mahdollisuus kertoa vapaasti liittyen pedagogisen satutunnin konseptiin. Puolet vastaajista kommentoi ja he olivat tyytyväisiä satutunnin konseptiin ja toivoivat niiden jatkumista. Yksi vastaajista ehdotti myös pedagogisten satutuntien pitämistä pienemmille lapsille. *”Pedagogiset satutunnit toimivat hyvin myös meidän kolmevuotiaiden kanssa, miksei myös nuorempienkin.”*

7.2 Vastaukset kirjaston työntekijöiltä

Kokemuksia pedagogisista satutunteista kysyttiin myös kirjaston työntekijöiltä. Vastaajat olivat pitäneet keskimäärin 6–8 pedagogista satutuntia. Kuitenkin yhdellä vastaajalla oli kokemusta jopa 30 pedagogisen satutunnin pitämisestä. Toisessa kysymyksessä kysyttiin kokemuksista muunlaisista satutunneista kuin pedagogisista. Kaikilla paitsi yhdellä vastaajista oli kokemusta muunlaisten satutuntien pitämisestä. Yhdellä vastaajista kokemusta oli huimat 40 vuotta. Lisäkysymyksenä kysyttiin pedagogisten satutuntien ja perinteisten satutuntien eroa. Kolme vastaajista luetteli eri näkemyksiä, joita olivat selkeä tavoitteellisuus, vuorovaikutus, lasten osallistuminen ja satuihin parempi perehtyminen. Selkeä tavoite helpottaa erään vastaajan mukaan työtä. Toinen vastaajista kuvaili pedagogisen ja muunlaisen satutunnin eroa näin: *”Pedagogisissa satutunneissa keskustellaan kuuntelijoiden kanssa paljon enemmän. Mielestäni pedagogiset satutunnit opettavat enemmän ja osallistavat kuuntelijaa paremmin.”*

Koska kirjaston työntekijät toimivat pedagogisten satutuntien vetäjinä, kolmas ja kymmenes kysymys olivat sellaisia, jossa pohdittiin taitoja sekä valmisteluista, joita pedagoginen satutunti vaatii. Vastaajat olivat myös yhtä mieltä siitä, että satutunnit vaativat oikeanlaisen sadun löytämistä ja huolellista perehtymistä itse satuun tarkastelemalla sitä juuri sadun

rakenteen kannalta. Kielikylpyryhmien kanssa tärkeää oli löytää sopiva satu ja kääntää se tarvittaessa oikealle kielelle. Yksi vastaajista kuvaili pedagogisiin valmistautumista näin: *”Pedagogisen satutunnin valmistelun olennainen osa on löytää konseptiin jollain lailla sopiva satu tai tarina, toisin sanoen valita satu / tarina, joka istuu satukaavaan valmiiksi tai sitten hieman muokattuna. Eli itselleen pitää tehdä selväksi tarina rakenne ja katsoa valittua tekstiä satukaavan kautta. Sen jälkeen pitää miettiä, miten lapset osallistetaan ja valmistella se. Lopuksi mietitään kokonaisuus eli miten lapset lämmitellään, miten siirrytään tarinan tilaan jne. Pedagogisia satutunteja on helpompi valmistella, kun on selkeä tavoite, johon satutunti tähtää.”* Valmisteluihin liittyivät mm. satupaikan ja oikeanlaisen rekvisiitan sekä materiaalien valmistelu. Pedagogisilla satutunneilla rekvisiitta auttoi erään vastaajan mukaan näin: *”Myös rekvisiittaa kannattaa olla, sillä se helpottaa kuuntelijoiden keskittymistä tarinaan. Rekvisiitan avulla voi myös johdatella keskustelua ja kysymyksiä. Mikäli satutunnilla on toiminnallinen osuus, täytyy myös se (esim. leikki) suunnitella etukäteen ryhmällä sopivaksi.”*

Lapsia arvostava asenne, tavoitteellinen työskentelyote ja kyky työskennellä lasten kanssa koettiin merkittäväksi taidoksi pedagogisen satutunnin pitämiseen. Kykyä eläytyä tarinan kerrontaan mukaan koettiin myös tärkeäksi. Muutama vastaajista nosti pedagogisen satutunnin konseptiin perehtymisen. Yksi vastaajista totesi näin: *”Satutunnin pitämiseksi kertojan on itse tunnettava kerronnan kaava ja ymmärrettävä kuinka se toimii kulloisessakin sadussa. Sosiaaliset taidot ovat myös tärkeitä, jotta toimiminen lasten kanssa sujuu mukavasti.”* Toisen vastaajan mielestä tärkeää on myös lukemisen ilo: *”Luetun aineiston rakenteeseen perehtymistä, mutta ennen kaikkea intoa lasten kanssa työskentelyyn, viedä lukemisen ilosanomaa eteenpäin!”*

Sadut yleensä noudattavat selkeää juonirakennetta ja sopivien satujen löytämisestä kysyttiin tarkemmin kysymyksissä neljä ja viisi. Yksi vastaajista totesi, että on olemassa paljon kirjoja, joissa ei ollut pedagogisiin satutunteihin soveltuvia elementtejä. Toinen vastaajista oli puolestaan eri mieltä ja koki, että satuja on laaja valikoima, joista löytyy yksinkertaisia

juonikaavoja. Alun pienistä haasteista huolimatta satujen löytäminen koettiin helpoksi. Oli yksittäisiä hyviä löytöjä ja eräs vastaajista totesi, että sopivien satujen löytämiseen kannattaa käyttää aikaa. Satujen muokkaaminen koettiin tarpeelliseksi vain, jos valittuna oli sellainen satu, mikä oli pitkä tai jos satu tuli kääntää suomesta toisille kielille. Yksi vastaajista koki, että vanhoja kansansatuja tuli hieman pohjustaa. Vastaajan mukaan *”Varsinkin kansansadut alkavat monesti jo kunnes-vaiheesta; silloin on kirjoitettava muutama virke pohjustavaa alkutekstiä (olipa kerran, joka päivä). Toisinaan muuten hyvä satu sisältää rönsyjä, jotka paisuttavat tarinan kohtuuttomiin mittoihin. Silloin karsin rönsyjä. Se on helppoa, kun tekee itselleen selväksi tarinan ytimen.”*

Pedagogisten satutuntien avulla pyritään kehittämään lasten kerrontataitoja ja oli olennaista kysyä kirjaston työntekijöiltä, auttavatko lähtökohtien kertaaminen ja tapahtumat liikkeelle panevan kohdan esiin nostaminen lasta ymmärtämään tarinoita ja kertomaan niitä itse. Kaikki vastaajat uskoivat tähän. Yksi vastaajista avasi asiaa näin: *”Uskon, että tällä on positiivinen vaikutus siihen kuinka lapset ymmärtävät tarinaa. Tämä aktivoi myös mielikuvitusta, kun lapsi havaitsee, että tarinan ulkopuolelle voi itse keksiä laajemman maailman.”* Toisen vastaajan mukaan satutunnin rakenne auttaa luomaan tarinan rakenteen; alun, keskikohdan ja lopun. Hän avasi omaa kokemustaan näin: *”Muistan oman lapseni kertoneen tarinoita pienempänä kaavalla ”Olipa kerran... Ja sitten... Ja sitten... Ja sitten”, eikä tarinoille tuntunut tulevan loppua ollenkaan.”*

Vastaajat haluttiin myös muotoilemaan omin sanoin mihin perustuu se, että pedagoginen satutunti kehittää lasten taitoja kertoa itse ja ymmärtää muuta kerrontaa. Lasten osallistuminen ja yhteinen keskustelu nostettiin merkittäviksi tekijöiksi. Eräs vastaajista kertoi näin: *”Lapset saavat osallistua tarinaan monella tavalla: tapahtumaympäristön luominen, aktivoivat kysymykset, arvaukset ”mitähän seuraavaksi tapahtuu?”, lopuksi tarinan kertaaminen ja draaman kaaren hahmottaminen.”* Toisen vastaajan mukaan pedagoginen satutunti auttaa lasta pohtimaan itse: *”Ped. Satutunnin aikana lapsen kanssa käydään läpi tarinaa niin, että lapsi joutuu itse pohtimaan kuinka tarinan juoni etenee ja mistä osista tarina*

rakentuu. Kun lapsi ajattelee itse, jäävät asiat paremmin mieleen. Kun lapsi ymmärtää yhden sadun juonikaavan, pystyy hän ajattelemaan myös muita (itse kerrottuja tai kuunneltuja) satuja saman rakenteen kautta.”

Kysymyksessä seitsemän tiedustellaan satutunnin pitäjän kokemusta pedagogisen satutunnin toimivuudesta kahden asian suhteen. Ensinnäkin haluttiin tietää, miten satutunnin pitäjät kokivat lasten keskittymisen ja toiseksi mitä he olivat mieltä itse sadun ja pohjustavan työskentelyn suhteesta. Kokemukset olivat hyviä ja lasten keskittyminen koettiin hyväksi toiminnallisuuden ja lasten osallistavuuden ansiosta. Yhdessä vastauksessa nostettiin esiin, että lapsia huomioitiin kysymällä heiltä kysymyksiä, mikä ylläpiti lasten keskittymistä ja mielenkiintoa. Aikuisen ohjauksellakin oli merkitystä lasten keskittymiseen. Se, että satutunnin pitäjä puhuu, mitä tehdään ja miksi, auttoi lapsia keskittymään. Pedagogisten satutuntien toiminnallisuutta kuvattiin yhdessä vastauksessa näin: *”Lapset saavat alussa huomiota, tilaisuuden ”riehua” luvan kanssa liikunnallisen laululeikin ja tarinamadon muodossa, ja ennen satuhetkeä on vielä rauhoittumisen paikka ”kirjallisen” tehtävän kautta.”* Sadun ja pohjustava työskentelyn suhde koettiin toimivaksi. Yhden vastaajan mukaan satutunnin pitäjän valinnat vaikuttavat satutunnin ja pohjustavan työn suhteeseen ja että valmisteluun on mahdollista uppoutua liikaakin. Hän kuitenkin lisää, että tekemällä oppii ja satutuntien valmistelu käy helpommaksi mitä useammin satutunteja pitää. Toinen vastaajista puolestaan koki näin: *”Ajallisesti pohjustavaan työskentelyyn menee usein jopa enemmän aikaa kuin itse satuun.”*

Kertomuksen perusrakenteen opettaminen on pedagogisten satutuntien ydin. Tämän lisäksi kyselyssä haluttiin tietää, näkevätkö satutuntien pitäjät pedagogissa satutunneissa muutakin arvoa. Yksi vastaajista kertoi, että kielikylpyryhmien lapset oppivat häneltä kieltä ja uusia laululeikkejä. Yhdessä tekeminen, lähempi tutustuminen kirjastoon ja sen henkilökuntaan ja miellyttävät hetket tarinan parissa olivat arvokkaita pedagogisissa satutunneissa. Erään vastaajan mukaan yhdessä lukeminen ja kirjojen nostaminen lasten tietoisuuteen vaikuttavat hyvin lasten lukemaan innostamiseen. Toinen vastaajista uskoo, että

pedagogisista satutunneista jää lapsille iloinen mieli ja että se on hauska hetki tavallisen arjen keskellä.

Lopuksi kirjaston työntekijöillä oli mahdollisuus kertoa vapaasti ajatuksistaan koskien pedagogisen satutunnin konseptia. Kaikki vastaajat olivat yhtä mieltä siitä, että pedagogisen satutunnin konsepti oli merkityksellinen ja kokemukset olivat positiivisia. Yksi vastaajista kuvaili omaa kokemustaan näin: *”Vuosien satutuntien pitämisen jälkeen pedagoginen satutunti konsepti on helpotus. Ei tarvitse joka kerta luoda sisältöä ihan alusta asti itse, vaan voi nojata rakenteeseen. Pedagoginen satutunti konsepti on tuonut minulle merkityksen satutuntien pitämiseen.”* Toinen vastaajista kertoi, että konsepti oli hyvä keino tehdä yhteistyötä muiden toimijoiden, kuten koulujen ja päiväkotien kanssa. Konseptin selkeä rakenne sai kehuja ja se helpotti työskentelyä.

7.3 Vastaukset Reija Portilta

Teemahaastattelun alussa käsiteltiin kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä Inarin malli hankkeen aikana. Tarkoitus oli selvittää, millaista yhteistyö on ollut aiemmin ja mitä se tulee olemaan tulevaisuudessa. Hankkeen aikana yhteistyö on sujunut Portin mukaan hyvin. Portti aloitti, että kun hanke alkoi huhtikuussa vuonna 2022, Inarin kunta oli tuolloin uudistamassa varhaiskasvatussuunnitelmaa ja Portti otti yhteyttä varhaiskasvatusjohtajaan. Portin mukaan jo alun alkaen Inarin varhaiskasvatussuunnitelmaan saatiin mukaan lukutaitoyhteistyön toiminnot, kuten pedagogiset satutunnit. Portin mukaan varhaiskasvatuksen puolelta tullut hyväksyntä osoitti luottamusta heidän toimintaansa. Luottamus perustui sille, että varhaiskasvatuksen puolella kirjaston tapa opettaa kertomuksen perusrakennetta oli hieman tuttu Olipa kerran työpajoista, joita oli aiemmin pidetty Inarin kunnassa varhaiskasvatuksen työntekijöille.

Pedagogisia satutunteja on Portin mukaan pidetty Inarin saamelaiskirjastossa jo vuosia ennen hanketta. Pedagogisilla satutunneilla on pitkät juuret, mutta ne ovat niin sanotusti

eläneet hiljaisuudessa. Alkuun satutunteja toteutettiin yhdelle varhaiskasvatusryhmälle Inarissa sekä Inarin koulun esi- ja alkuopetuksen suomenkieliselle ryhmälle. Pedagogiset satutunnit eivät siis ole syntyneet hankkeen aikana, pedagogisen satutunnin nimitys tuli käyttöön ja sen toiminta tietoisesti kehittyi. Pedagogiset satutunnit haluttiin saada koko kunnan alueelle eikä vain yhteen kylään.

Portti kertoi kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyön pohjustamisen tapahtuneen kesällä vuonna 2022. Hanketyöntekijät kävivät muutamassa varhaiskasvatusryhmässä antamassa näytteen pedagogisesta satutunnista. Pedagogisen satutunnin jälkeen konsepti käytiin läpi varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa ja heiltä kerättiin palautetta konseptista. Konsepti haluttiin tehdä tutuksi, koska tuolloin toiminto oli tulossa syksyllä 2022 Inarin varhaiskasvatussuunnitelmaan ja kokeiltavaksi laajemmin kunnassa. Talvikauden 2022–2023 käydyn kokeilun aikana etsittiin sopivaa tiheyttä pedagogisille satutunneille. Haastattelussa selvisi, että pedagogisten satutuntien tiheydeksi vakiintui kaksi kertaa vuodessa per ryhmä pääasiassa kirjaston resurssien takia. Olipa kerran -työpajoissa jaetut Olipa kerran -kortit jäivät Portin mukaan varhaiskasvatusryhmille paikkaamaan käyntien vähäisyyttä ja vahvistamaan toimintaa. Portti kertoi myös, että hankkeen pääasiallinen päämäärä on saavutettu eli Inarin varhaiskasvatussuunnitelma on velvoittamassa sekä kirjastoa että varhaiskasvatusta lukutaitoyhteistyöhön, kuten pedagogisiin satutunteihin. Keväällä 2023 tämä opinnäyte aloitettiin osana hanketta hanketyöntekijän toimeksi antamana. Tarpeena oli hankkia arviointitietoa pedagogisen satutunnin konseptista kirjaston ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta.

Teemahaastattelussa puhuttiin pedagogisten satutuntien kohderyhmästä. Kun Aerila ja Kauppinen (2021, s. 37–38) toteavat, että pienten lasten tarinoiden ymmärtämisestä tiedetään aika vähän, kysymykseksi herää toimiiiko pedagogiset satutunnit 4-5vuotiailla. Portin mukaan kirjaston kokemus on ollut se, että konsepti toimii parhaiten yli 4-vuotiailla lapsilla. Käytännössä pienet lapset eivät välttämättä osaa ryhmätaitoja ja pedagoginen satutunti vaatii vuorovaikutustaitoja. Portti lisäsi, että pienissä yksiköissä varhaiskasvatusryhmät

voivat harkinnan mukaan ottaa nuorempia mukaan satutunneille. Pienissä ryhmissä satutunti on helpompi toteuttaa ja mikäli ryhmässä on eri-ikäisiä lapsia, isommat näyttävät mallia pienemmille lapsille aikuisten tukemana. Verrattaessa varhaiskasvatusryhmiä ja esi- ja alkuopetusryhmiä satutunti on kuitenkin toiminut yhtä hyvin. Eri ikäluokilla pedagogisten satutuntien pitäminen vaatii vain soveltamista. Esimerkiksi koulupuolella otetaan mukaan käsitteitä, kuten päähenkilö ja tapahtumapaikka. Pienten kanssa tätä ei tehdä vaan heidän kanssaan puhutaan yleisesti kenelle tapahtuu ja mitä.

Lopuksi teemahaastattelussa puhuttiin lukutaidon ja lukemisen merkityksestä Inarissa. Inari on monikielinen kunta. Inarin kunnassa on neljä virallista kieltä: inarinsaame, koltansaame, pohjoissaame sekä suomi. Saamen kieli on yksi Suomen vähemmistökielistä. Siksi oli tärkeää keskustella lukemisen merkityksestä Inarissa. Portti aloitti, kuten valtakunnallisesti, ei Inarissakaan lukeminen ole niin suosittu harrastus. Hän jatkaa, että lukutaitoa ei voida jättää sen varaan, että joku lukee ja joku ei. Portin mielestä on tärkeää, että lapsi näkee lukevan aikuisen malleja, jotka ovat kiinnostuneita siitä mitä lapsi lukee ja joiden kanssa voi keskustella lukemisesta ja kirjallisuudesta. Se, että viesti lukemisesta ja sen olemassaolosta tulee useammalta taholta eikä pelkästään esimerkiksi opettajilta, on tärkeää.

Hän ottaa puheeksi myös vähemmistökielen näkökulman. Se että omalla äidinkielellään oppisi lukemaan on haastavaa Inarissa. Lukemaan opetteleville sopivan haastavaa kirjallisuutta on vähemmistökielillä julkaistu hyvin vähän. Saamenkielisen kirjallisuuden käyttö ei ole yhtä hyvissä kantimissa kuin suomen kielen kirjallisuuden. Portin mukaan asiasta on kuitenkin alettu keskustelemaan ja hän ottaa esimerkiksi sen, että helppolukuista saamenkielistä kirjallisuutta tarvitsisi tuottaa. Portin mukaan puhutun kielen lisäksi saamenkielisen kirjallisuuden käyttö on tärkeää, sillä sen avulla saadaan uusia kirjailijoita.

Inarissa puhutaan lukijuuskasvatuksesta, mikä on tärkeää Inarissa tehtävässä lukutaitotyössä ja lukutaitoyhteistyössä. Oli tärkeää kysyä mitä käsite tarkoittaa ja mitä eroa sillä on

kirjallisuuskasvatukseen. Portin mukaan lukijuuskasvatus on laajempi käsite ja tarkoitus on kasvattaa lukemaan. Lukijuuskasvatuksessa keskitytään kriittiseen lukutaitoon, että erilaisia tekstejä eritellään ja tutkitaan. Kirjallisuuskasvatuksessa keskitytään pitkälti kaunokirjallisuuteen, ja vaikka se Portin mukaan on tärkeä ja tehokas osa lukutaidon edistämisessä, on tärkeää huomioida kaikki tekstilajit ja niiden kontekstit. Monipuolinen lukutaito vaatii kokemuksia erilaisista tekstilajeista. Hän myös lisäsi, että lukijuuskasvatuksessa kasvatetaan tulevaisuuden päättäjiä ja mikäli lukemista ja kirjaston roolia ja niiden tärkeyttä ei ymmärretä, on kirjaston olemassaolo uhattuna. Yhteiskunta voi alkaa säästämään kirjastopalveluista, mikä voi tarkoittaa sitä, että kirjastoja suljetaan.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Hankkeen kannalta tämä opinnäytetyö oli merkittävä. Arviointitieto pedagogisesta satutunnista tarvittiin, jotta Inarin kunnan kirjastossa osataan suunnata ja hioa varhaiskasvatuksen kanssa tehtävää lukutaitotyötä mahdollisemman toimivaksi ja tehokkaaksi. Arviointitietoa kerättiin kyselytutkimuksen avulla kirjaston ja varhaiskasvatuksen työntekijöiltä. Vaikka arvioijia olikin alle kymmenen, olivat verkkokyselyyn vastanneiden vastaukset monipuolisia ja sisälsivät hyödyllistä arviointitietoa.

Yksi selkeä ja yhteinen kanta kyselyyn vastanneilla pedagogisista satutunneista oli se, että niiden toiminnallisuus ja lapsia osallistava työote koettiin merkittäväksi, sillä ne lisäävät vuorovaikutusta aikuisen ja lapsen välille. Aikuisen ohjauksen avulla lapsilla sadusta herää kysymyksiä, mikä osoittaa, että pedagogiset satutunnit edistävät lasten kerrontataitoja sekä kerronnan ymmärtämistä. Pedagogiset satutunnit kyselystä saatujen vastausten mukaan toimivat vilkkaidenkin lasten kanssa ja on hyvä keino ylläpitää lasten keskittymistä ja mielenkiintoa. Pedagogisella satutunnilla sadut jäävät lapsille paremmin mieleen leikkien ja havainnollistavien keinojen, kuten kuvatukien avulla ja satu jää elämään satutuntien jälkeen lasten arjessa. Tämän avulla pedagoginen satutunti on myös paremmin yhdistettävissä kirjastoon.

Saaduista vastauksista ei löytynyt yhtään kritiikkiä koskien pedagogisen satutunnin konseptia. Vastaajat olivat kaikin puolin tyytyväisiä pedagogisen satutunnin konseptiin. Varhaiskasvattajilta huomioita tuli kuitenkin perehdytyksestä, että pedagogisten satutuntien pitämiseen vaaditaan kouluttautumista kirjaston työntekijöiltä. Tähän voi vaikuttaa vastaajien aiempi kokemus muunlaisten satutuntien pitämisestä, joissa tarinankerronta koettiin yksipuolisemmaksi kuin pedagogisissa satutunneissa. Pedagogiset satutunnit vaativat valmistautumista, kuten sopivan sadun ja tarvittavan materiaalin löytämistä. Jotta pedagogisesta satutunnista saa kaiken hyödyn irti, on tärkeää, että kertomuksen peruskaava ymmärretään hyvin. Alun haasteista huolimatta sadun ja pohjustavan

työskentelyn suhde koettiin toimivaksi ja ajan kanssa helpoksi. Konseptin selkeys, kuten suunnitellut työvaiheet ja tavoitteet teki työskentelystä helpompaa.

Kuinka pedagoginen satutunti sitten eroaa perinteisestä satutunnista? Pedagogiset satutunnit opettavat kertomuksen perusrakennetta ja kehittävät lasten kerrontataitoja. Perinteisillä satutunneilla viitataan yleensä passiivisiin satutunteihin, jossa aikuinen lukee lapsille sadun ja lapset lähinnä osallistuvat kuuntelemaan. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa satutunnit merkitsevät usein esimerkiksi rauhoittumista lasten päiväunien aikaan tai kirjat otetaan esiin päiväkodin siirtymä- tai odotustilanteissa. Perinteinenkin satutunti voi monella tapaa olla hyvin pedagoginen ja tavoitteellinen. Mutta tämä riippuu pitkälti siitä, kuinka perinteisiä satutunteja järjestetään ja pidetään. Kyselyssä nostettiin esimerkiksi pöytäteatterit, joilla on monipuolisia käyttömahdollisuuksia. Kirjastotyössä muutenkin tarvitaan pedagogista osaamista. Pedagoginen työote näkyy kirjaston ajanmukaisissa palveluissa, kuten kirjaston käytön opastuksessa, mediakasvatuksessa ja ohjauksessa sekä tuessa tiedonhankintaan.

Kyselytutkimuksessa kerätty arviointitieto ja teemahaastattelu osoittivat, että monilukutaito on tärkeä elämän taito. Sitä tarvitaan kriittisen ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymiseen ja osallistumiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Arviointitietoa pedagogisen satutunnin konseptista ei ole systemaattisesti kerätty ennen tätä tutkimusta. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että konsepti toimii ja edistää lukutaitotyötä sekä kirjaston ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyötä. Lukutaitoyhteistyön Inarin mali -hanke saavutti merkittävän päämäärän. Inarin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattiin mukaan lukutaitoyhteistyön toiminnot kuten pedagogiset satutunnit, mikä velvoittaa Inarin kirjastoa ja varhaiskasvatusta jatkuvaan lukutaitoyhteistyön. Pedagogiset satutunnit tuovat lapset lähemmäksi kirjastoa, jota kirjaston ja varhaiskasvatuksen työntekijät sekä Reija Portti pitivät tärkeänä.

Keskusteltaessa Reija Portin kanssa konseptin nimityksestä ilmeni, että pedagoginen satutunti käsitteenä saattaa olla harhaanjohtava. Käsite ei suoraan ilmaise, että se tarkoittaa kertomuksen perusrakenteen opettamista. Nimitys voidaankin ymmärtää esimerkiksi niin, että satutunnilla luettavassa sadussa piilee jokin tietty opetus. Perusteluna pedagogisen satutunnin käsitteeseen tyytymiselle Portti esitti, että käsite otettiin käyttöön, jotta erityisesti kirjaston työntekijöille selviäisi, että kyse on jostakin muusta kuin perinteisestä satutunnista. Toinen perustelu oli, että nimitykselle ei keksitty tarpeeksi ytimekkäitä vaihtoehtoja.

Verkkokyselyn vastaukset tulivat anonyymeina. Jälkeen päin pohdittuna olisi ollut parempi, että vastaukset olisi kerätty nimellisenä eri varhaiskasvatusryhmiltä. Tämä siksi, koska osa varhaiskasvattajien vastauksista viivästyi annetusta eräpäivästä ja haasteita ilmeni siinä, ketkä olivat vastanneet ja keitä oli syytä kiirehtiä. Yhteydenpitoa käytiin sähköpostin välityksellä. Päiväkoti arki on kiireistä, jonka takia koin sähköpostin tuolloin paremmaksi ratkaisuksi. Koska talvikauden 2022–2023 kokeilusta oli kyselyn ajankohdaksi kulunut melkein puoli vuotta, oli henkilökunnassa tapahtunut muutoksia. Osa satutunnin arvioijista oli vaihtanut toiseen työpaikkaan, joten tämä toi lisää haasteita tavoittaa kokeiluun osallistuneita varhaiskasvatuksen työntekijöitä. Yhdessä sovittu vastausaika varhaiskasvatusryhmien kesken esimerkiksi Teams -sovelluksen välityksellä olisi ehkä toiminut paremmin. Tällöin kysely olisi todennäköisesti jäänyt vastaajille paremmin mieleen eikä se olisi hukkunut muiden sähköpostien sekaan.

Pedagogisia satutunteja on pidetty vain paikallisesti Inarissa. Toimintaa on kuitenkin alettu levittää laajemmalle Pohjois-Suomessa. Lukutaitoyhteistyö Inarin malli -hankkeesta siirryttiin Lapin aluehallintoviraston myöntämän valtionavustuksen avulla uuteen hankkeeseen Lukutaidon valmiuksia Lapin malliin (Inarin kunta 2024 § 14). Inarin kunnankirjasto toimii hallinnoivana kirjastona kaikkien Lapin kirjastojen yhteisessä hankkeessa. Hanke alkoi huhtikuussa 2024, jonka tarkoitus on kestää vuoden 2025 loppuun asti. Portin (2023) mukaan hankkeen tavoitteena on kehittää ja vakiinnuttaa

systemaattinen, pedagogiseen otteeseen perustuva malli kirjastojen ja varhaiskasvatuksen lukutaitoyhteistyölle kaikissa Lapin kunnissa. Tästä löytyy hyvä kohde jatkotutkimukselle.

Jatkotutkimuksena pedagogisen satutunnin konsepti voitaisiin levittää laajemmallekin Suomeen. Inarin kirjastotoimi ja Seinäjoen ammattikorkeakoulu ovat pitkään tehneet yhteistyötä ja yhteistyötä voisi hyödyntää lisää esimerkiksi tuomalla pedagogisen satutunnin konsepti käytännölliseen kokeiluun Seinäjoelle. Valtakunnallisesti merkittävä Seinäjoen erte on ajantasalla Inarin lukijuuskasvatussuunnitelmasta ja pedagogisen satutunnin konseptista. Näistä kerrotaan esimerkiksi Seinäjoen erten julkaistujen Lasten- ja nuortenkirjastotyön Ideakirja 2021 (toim. Mervi Heikkilä) ja Lastenkirjastotyön Ideakirja 2023 (toim. Mervi Heikkilä) artikkeleissa *Kirjaston ja koulun lukutaitoyhteistyötä Inarissa* ja *Kertomuksen kaava haltuun*. Yhteistyön avulla konsepti saa lisää näkyvyyttä ja siitä saadaan lisää ja varmasti hyödyllistä arviointitietoa. Arviointitietoa on kerätty kahden ammattiryhmän edustajilta. Jotain uutta konseptille toisivat esimerkiksi lasten kertomat kertomukset ja kokemukset.

LÄHTEET

Aerila, J., & Kauppinen, M. (2019). *Sytytä lukukipinä: Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn*. PS-kustannus.

Aerila, J., & Kauppinen, M. (2021). *Kirjasta kaveri: Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen*. PS-kustannus.

Aluehallintavirasto (AVI). (31.8.2022). *Aluehallintovirastot myönsivät kirjastojen lukutaitotyöhön yli 600 000 euroa – kirjastot edistävät lukevaa elämäntapaa sekä kaikenikäisten lukutaitoa ja lukemisen iloa*. <https://urly.fi/3tlf>

Heikkilä-Haltonen, P. (2015). *Lue lapselle!: Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen* Atena.

Hietanen, M., Rikkilä, J., & Nieminen, E. (2019). *Lasten ja nuorten kirjastotyö PiKe-alueella: Lämmöllä lukemisen tukena*.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Tammi.

Inarin kirjasto (2024). *Lukijuuskasvatussuunnitelma Inarin malli*.

Inarin kunta. (2024). *Sivistyslautakunta, kokous 24.4.2024, Viranhaltijapäätökset ja tiedoksi saatettavat asiat*. <https://paatokset.inari.fi/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2024173-1>

Kangas, J., Ukkonen-Mikkola, T. & Ranta, S. (26.8.2022). *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka – Kohti teoreettisia määritelmiä*. Tutkittua varhaiskasvatuksesta (TVK) <https://tutkituavarhaiskasvatuksesta.com/2022/08/26/varhaiskasvatuksen-pedagogiikka-kohti-teoreettisia-maaritelmia/>

Kontiainen, K. & Ahlrot, S. (2021). *Avit auttavat*. Teoksessa A. Ketonen (toim.) *Lasten ja nuortenkirjastotyön Ideakirja 2021*. SJK Erte.

Karila, K. & Lipponen, L. (2013). *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Vastapaino

Kirjastolaki 1492/2016 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492>

Kivilaakso, S. (2010). *Suomalaisen sadun varhaisia kehityslinjoja*. Teoksessa S. Kolu (toim.), *Suomalainen satu: 1, Kehittäjiä ja kehityslinjoja*. BTJ.

Kola-Torvinen, P. (2019). *Laaja-alaisen osaamisen ja oppimisen alueet varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa*. Teoksessa *Nyt on pedagogiikan aika!* (toim.), Lastentarhanopettajanliitto

Korhonen, M. (2010). *Kirjaston satutunnit – elävä perinne*. Teoksessa S. Kolu (toim.) *Suomalainen satu 2, Perinteitä ja moni-ilmeisyyttä*. BTJ.

Kummala-Mustonen, M. (2023). *Kirjastot edistämässä alle kouluikäisten lukemista*. (toim.) M. Heikkilä. *Lastenkirjastotyön Ideakirja 2023*. SJK Erte.

Lerkkanen, M-K. (2020). *Kehittyvä luku- ja kirjoitustaito*. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) *Lapsen kielenkehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden kehitys*. PS-Kustannus.

Lukuliike (i.a -b.). *Kirjastoammattilaiset lukutaidon asialla*. <https://lukuliike.fi/ammattilaisille/kirjastoammattilaiset/>

Lukuliike (i.a.-a). *Varhaiskasvatuksen ammattilaisille*. <https://lukuliike.fi/kansallinen-lukutaito-ohjelma/varhaiskasvattajille/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). (3.10.2022). *Lukutaito kehittyy yhdessä lukemalla*. https://www.mll.fi/lapsemme-lehti/lukutaito-kehittyy-yhdessa-lukemalla/?post_date=20221004075936

Mediametka (2021). *Monilukutaito omaksi*. <https://mediametka.fi/oppimateriaali/maukutaito/>

Mertala, P. (2021). *Monilukutaito varhaiskasvatuksessa: Abstrakti käsite ja konkreettista kasvatusta*. Teoksessa *Nyt on monilukutaidon aika!* (toim.), Lastentarhanopettajanliitto

Moksu, M. (10.2.2023). *Lapsi oppii ratkomaan riitoja tarinan avulla – lasten tunnetaitokirjat ovat tehneet poikkeuksellisen vyöryn kauppoihin*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20017032>

Mäkinen, L., Suvanto, A., Ukkola, S., & Majaniemi, I. (2017). *Eetu, litu ja kertomattomat tarinat: Lapsen kerrontataitoja kehittävä satukirja*. PS-kustannus.

Mäkinen, L., Suvanto, A., Ukkola, S., Majaniemi, I., & Mäkinen, L. (2020). *Mitäs nyt, Eetu ja litu?: Keksitään yhdessä ratkaisuja : lapsen kerrontataitoja kehittävä satukirja*. Kumma.

Niemitalo-Haapola, E. Haapala, S. & Ukkola, S. (2020) *Lapsen kielenkehitys: Vuorovai-
kutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. PS-Kustannus.

Nissilä, L., & Lumme, P. (2022). *Lukutaito uuteen nousuun*. Kielikello. <https://www.kielikello.fi/-/lukutaito-uuteen-nousuun>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (3.12. 2019). *PISA 18 ensituloksia*.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-678-2>

Opetushallitus (2021) *Kansallinen lukutaitostrategia 2030*.

Opetushallitus (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*.

Opetushallitus (i.a.-d). *Luetaan lasten kanssa*.

Opetushallitus (i.a -c) *Monilukutaito ja kielitietoisuus* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/monilukutaito-ja-kielitietoisuus>

Opetushallitus (i.a. -b) *Luku- ja kirjoitustaitojen kehitysvaiheet*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/luku-ja-kirjoitustaitojen-kehityksen-vaiheet>

Opetushallitus (i.a.-a) *Mitä on varhaiskasvatus?* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Portti, R. & Roos, A. (12.9. 2022). *Kirjastosta lukutaitotyön koordinoija*. <https://kirjavakirjasto.blog/2022/09/12/kirjastosta-lukutaitotyon-koordinoija/>

Portti, R. (2021). *Kirjaston ja koulun lukutaitoyhteistyötä Inarissa*. Teoksessa M. Heikkilä (toim.). *Lastenkirjastotyön Ideakirja 2021*. SJK Erte.

Salmela, S. (9.8.2022). *Polkuja kirjastoon ja parempaan lukutaitoon – Lukukunta! - hankkeen toiminnan tuotoksia*. <https://lehti.seamk.fi/muut-artikkelit/polkuja-kirjastoon-ja-parempaan-lukukuntaan-lukukunta-hankeen-toiminnan-tuotoksia/>

Sarmavuori, K. (2011). *Opi ja ohjaa lukemista*. Avain.

Seinäjoen kaupunginkirjasto (2022) *Seinäjoen kaupunginkirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyösuunnitelma*. https://www.seinajoki.fi/kirjasto/wp-content/uploads/sites/10/2022/02/Varhaiskasvatuksen_yhteistyosuunnitelma_saavutettava.pdf

Seinäjoen kaupunginkirjasto. (30.1. 2023). *Lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä*. Kirjastot.fi <https://www.kirjastot.fi/lanu>

IFLA (2018). IFLAn suositukset 0-18 vuotiaiden lasten kirjastopalveluille.

Tieteen termipankki (11.1.2024) *Kirjallisuudentutkimus:satu*. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:satu>

Toivanen, S. (17.3. 2022). *Kirjastotyö muutoksen kourissa*. Kreodi. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022031723870>

Tuomi, J., & Sarajarvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (5. uud. p.). Tammi.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Vehkalahti, K. (2014). *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Finnlectura.

Voipio, M., & Taskila, J. (2011). *Loitsuja & lohikäärmeitä: Satu opetusmateriaalina*. Lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalamppu.

Yleisten kirjastojen neuvosto (YKN). (2021). *Onneksi on kirjasto! Yleisten kirjastojen suunta 2021–2025*.

Ylönen, H., & Tamminen, M. (2000). *Loihditut linnut: Satujen merkitys lapselle*. Tammi.